
NYKYTAIDETTA MUSEOSTA PÄIVÄKOTEIHIN

Tutkimus Nykyaiteen museo Kiasman varhaiskasvatusikäisille suunnatusta

Tunnetila-taidepajasta

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Ohjaustoiminnan koulutusohjelma

HAMK Lahdensivu, kevät 2015

Verna Kirsi

LAHDENSIVU

Ohjaustoiminnan koulutusohjelma
Pedagoginen ohjaustoiminta

Tekijä	Verna Kirsi	Vuosi 2015
Työn nimi	Nykytaidetta museosta päiväkoteihin	

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, kuinka Nykytaiteen museo Kiasman 3–6-vuotiaille lapsille suunnatut Tunnetila-taidepajat tuovat nykytaidetta osaksi varhaiskasvatusta. Opinnäytetyössä tutkittiin lasten toimintaa Tunnetila-taidepajassa sekä lastentarhanopettajien mielipiteitä taidepajasta neljässä helsinkiläisessä päiväkodissa.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka aineisto kerättiin havainnoimalla ja teemahaastatteluilla. Neljää taidepajaan osallistunutta lapsiryhmää havainnoitiin pajan aikana, minkä lisäksi neljää ryhmän kanssa pajaan osallistunutta lastentarhanopettajaa haastateltiin heti pajan päätyttyä ja 2–5 viikkoa pajan jälkeen. Opinnäytetyön taustateoria koostui museopedagogiaa, varhaiskasvatusta, kuvataidekasvatusta sekä nykytaidetta käsittelevästä kirjallisuudesta.

Tutkimuksen tulokset tukevat museopedagogian ja nykytaiteen hyödyntämistä varhaiskasvatuksessa. Tunnetila-taidepaja oli tutkimuksessa mukana olleille päiväkodeille mielekäs ja tuki päiväkodin muuta toimintaa. Taidepaja muutti tai vahvisti lastentarhanopettajien käsityksiä nykytaiteen sopivuudesta varhaiskasvatusikäisille ja tuotti ideoita nykytaidelähtöisen toiminnan toteuttamiseen päiväkodissa. Tulokset osoittavat, että Kiasman ja Helsingin varhaiskasvatusviraston yhteistyön osana tuotettu Tunnetila-taidepaja tuo nykytaidetta luontevaksi osaksi varhaiskasvatusta ja että tilausta vastaavalle toiminnalle on jatkossakin varhaiskasvatuksen kentällä.

Avainsanat kuvataidekasvatus varhaiskasvatuksessa, museopedagogia, taidepaja, nykytaide

Sivut 32 s. + liitteet 5 s.

LAHDENSIVU

Degree Programme in Crafts and Recreation

Pedagogic Crafts and Recreation

Author	Verna Kirsi	Year 2015
Subject of Bachelor's thesis	Bringing contemporary art from a museum to kindergartens	

ABSTRACT

The aim of this Bachelor's thesis was to examine how the *Tunnetila* ("emotional state") workshop for 3–6-year-old children organized by the Museum of Contemporary Art Kiasma incorporates contemporary art to early childhood education. The Bachelor's thesis focused on observing children participating in the workshop and collecting kindergarten teachers' thoughts regarding the workshop in four kindergartens in Helsinki.

The practical part of the study was implemented as a qualitative research. The data were collected by observing four groups of children participating in the workshop and by conducting thematic interviews with four kindergarten teachers who had participated in the workshop. Every teacher was interviewed twice, right after the workshop and 2 to 5 weeks after the workshop. The background of the thesis consisted of literature on museum pedagogy, early childhood education, visual art education and contemporary art.

The study results support utilising museum pedagogy and contemporary art in early childhood education. The *Tunnetila* workshop was meaningful for the participating kindergartens and contributed to their educational work. The workshop changed and confirmed the kindergarten teachers' opinions concerning the use of contemporary art in early childhood education and gave them ideas for carrying out projects based on contemporary art in the kindergarten. The study results show that the *Tunnetila* workshop, produced as a part of the collaboration between the Museum of Contemporary Art Kiasma and the City of Helsinki Department of Early Education and Care, brings contemporary art into early childhood education in a meaningful way and that there is also a demand for similar workshops in the future.

Keywords visual art education as a part of early childhood education, museum pedagogy, art workshop, contemporary art

Pages 32 p. + appendices 5 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
1.1	Tutkimuskysymykset	2
1.2	Opinnäytetyön raportin rakenne.....	2
2	MUSEOPEDAGOGIA.....	3
2.1	Museopedagogia käsitteenä.....	3
2.2	Museopedagogia, museopedagogiikka ja yleisötyö.....	4
2.3	Museopedagogian tavoitteet.....	5
2.4	Museopedagogiaa museon ulkopuolella	6
2.5	Työpaja museopedagogisena oppimisympäristönä.....	6
3	KUVATAIDEKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA	7
3.1	Kuvataidekasvatuksen lähtökohdat	7
3.2	Kuvataidekasvatuksen sisällöt ja tavoitteet.....	8
3.3	Kuvallisen toiminnan kehittyminen	9
3.4	3–6-vuotias lapsi taiteellisena toimijana.....	10
3.5	Museopedagogia osana taidekasvatusta	11
4	NYKYTAIDE JA NYKYTAITEEN MUSEO KIASMA.....	12
4.1	Nykytaide käsitteenä ja oppimisympäristönä.....	12
4.2	Nykytaiteen museo Kiasma.....	13
4.2.1	Museopedagogia Kiasmassa.....	14
4.2.2	Kiasman ja Helsingin varhaiskasvatusviraston yhteistyö.....	14
4.2.3	Tunnetila-nykytaidepaja	15
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	15
5.1	Tutkimusmenetelmät.....	16
5.1.1	Havainnointi	16
5.1.2	Teemahaastattelu	16
5.2	Aineiston kuvaus ja analysointi.....	17
5.3	Tutkimuksen luotettavuus	18
5.4	Tutkimuksen eettisyys.....	19
6	TUNNETILA-NYKYTAIDEPAJAT PÄIVÄKODEISSA.....	20
6.1	Taidepajan mielekkyys päiväkodeille	21
6.1.1	Lasten aktiivisuus ja pajan sisältö	21
6.1.2	Toimintaympäristö	23
6.1.3	Pajan kesto.....	23
6.1.4	Vastaavaan toimintaan osallistuminen jatkossa	24
6.2	Taidepajan päiväkodeille tuottamat ideat.....	24
6.2.1	Käsiteltyjen teemojen jatkotyöstäminen.....	25
6.2.2	Käytettyjen taidemuotojen hyödyntäminen päiväkodissa.....	26
6.2.3	Nykytaidetta varhaiskasvatusikäisille lapsille muilla tavoin.....	26
6.3	Taidepajan vaikutukset haastateltavien käsitykseen nykytaiteesta ja sen hyödyntämisestä varhaiskasvatuksessa	27

7 KUINKA KIASMAN TUNNETILA-TAIDEPAJA TUO NYKYTAIDETTA PÄIVÄKOTEIHIN?	28
7.1 Taidepaja motivoi lapsia ja kiinnittyi muuhun toimintaan päiväkodissa.....	28
7.2 Taidepajaan osallistuminen ja sitoutuminen oli helppoa	28
7.3 Taidepaja tarjosi ideoita nykytaidelähtöiseen toimintaan	29
7.4 Taidepaja muutti ja vahvisti käsitystä nykytaiteesta ja sen hyödyntämisestä varhaiskasvatuksessa	29
8 POHDINTA.....	30
8.1 Taidepaja käynnistää oppimisprosessin	30
8.2 Päiväkodissa vieraileva taidepaja lisää taiteen saavutettavuutta.....	31
8.3 Lopuksi.....	32
LÄHTEET	33

LIITTEET

Liite 1	Tiedote päiväkodin vanhemmille koskien Kiasman taidepajaan liittyvää tutkimusta
Liite 2	Havainnointipohja
Liite 3	Haastattelupohja päiväkodin henkilökunnalle heti taidepajan jälkeen
Liite 4	Haastattelupohja päiväkodin henkilökunnalle 2–5 viikkoa taidepajan jälkeen

1 JOHDANTO

Taide- ja kulttuuritoimintaan osallistumisen mahdollisuutta pidetään yhtenä sosiaalisen tasa-arvon toteutumisen merkinä. YK:n Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen mukaan jokaisella on oikeus nauttia taiteesta ja vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään. Lapsen asemaa kulttuurista nauttijana vahvistaa edelleen YK:n Lapsen oikeuksien sopimus, jonka mukaan lapsella on oikeus saada osuutensa yhteiskuntamme voimavaroista. Varhaiskasvatusjärjestelmä on erityisasemassa alle kouluikäisen lapsen kulttuuristen oikeuksien toteutumisen takaajana, sillä lapsen osallistuminen on vahvasti sidoksissa hänen lähiympäristöönsä, esimerkiksi siihen millaisia palveluita on tarjolla ja kuinka häntä ohjataan niiden pariin. Varhaiskasvatuksen yhteydessä tarjottu kulttuuri- ja taide-toiminta voi tasoittaa lasten elinoloista aiheutuvaa eriarvoistumista ja tukea lapsen kulttuurista osallistumista. (Rusanen, Kuusela, Rintakorpi & Torkki 2014, 20–21.)

Museolain mukaan museotoiminnan päämääränä on ylläpitää ja lisätä kansalaisten tietoutta kulttuuristaan, historiastaan ja ympäristöstään. Museoilta on siis lain mukaan yhteiskunnallinen vastuu kulttuurisen pääoman välittämisestä ihmisille. (Forssell, Kaukonen, Lamminen & Mattila 2004a, 24.) Kun tarkastellaan museoiden tehtävää kulttuurisen pääoman siirtäjänä sukupolvelta toiselle, lapset ovat museon tärkeintä yleisöä. Lapsille suunnattu museopedagogia on olennainen osa tämän vastuun kantamista. Lapsiyleisö saapuu museoon pääasiassa joko perheiden tai päiväkotijoukkojen kanssa, joten museopedagogisen toiminnan on vastattava näiden viiteryhmiä tarpeita. (Kettunen 2010, 70–72.)

Nykytaiteen museo Kiasma aloitti vuonna 2014 Helsingin varhaiskasvatusviraston kanssa kolmivuotisen yhteistyön, jonka tavoitteena on tuoda nykytaidetta luontevaksi osaksi varhaiskasvatusta ja lisätä museopalveluiden saavutettavuutta varhaiskasvatuskentällä. Pienten lasten perheistä taidemuseoissa vierailee hyvin rajattu osuus, joten alle kouluikäiset lapset haluttiin tavoittaa varhaiskasvatuksen kautta järjestelmällisesti. Yhteistyön tavoitteena on tehdä Kiasmaa ja nykytaidetta tutuksi helsinkiläisille päiväkodeille tarjoamalla varhaiskasvatusikäisille lapsille työpajoja, kouluttamalla varhaiskasvatushenkilökuntaa sekä tuottamalla henkilökunnan käyttöön opetusmateriaalia. (T. Rantala, haastattelu 9.1.2015.) Tässä opinnäytetyössä keskitytään tarkastelemaan 3–6-vuotiaille suunnattua, päiväkodeissa kiertänyttä Tunnetila-taidepajaa.

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa Nykytaiteen museo Kiasmalle ja Helsingin varhaiskasvatusvirastolle tietoa Tunnetila-taidepajasta siihen osallistuneiden päiväkotien näkökulmasta. Varhaiskasvatusikäisille lapsille suunnattua museopedagogista toimintaa on tutkittu vähän, eikä siitä ole tehty kuin muutama opinnäytetyö. Tiina Relander (2002) on opinnäytetyössään Matkalla nykytaiteen maailmaan tutkinut 5-vuotiaiden lasten tutustumista nykytaiteeseen päiväkodissa tekemisen ja museossa tapahtuvan toiminnan kautta. Johanna Ojasen (2011) opinnäytetyö *Eläimellistä me-noa!* käsittelee varhaiskasvatusikäisille suunnattua kokemuksellista mu-

seo-opastusta sekä varhaiskasvatushenkilökunnan mielipiteitä siitä. Tämä opinnäytetyö tarjoaa uuden näkökulman varhaiskasvatusikäisille suunnatusta museopedagogiasta keskittymällä museon ulkopuolelle vietyyn työpajaan, museon organisoimaan toimintaan päiväkodissa.

1.1 Tutkimuskysymykset

Tässä opinnäytetyössä haetaan vastausta kysymykseen:

- Kuinka Kiasman taidepaja tuo nykytaidetta osaksi varhaiskasvatusta?

Pääkysymystä tarkentavia alakysymyksiä ovat seuraavat:

- Kuinka mielekästä taidetyöpajaan osallistuminen on päiväkodille ja 3–6-vuotiaille päiväkodin lapsille?
- Millaisia ideoita Tunnetila-paja tarjoaa päiväkodin henkilökunnalle nykytaidetoiminnan toteuttamiseen päiväkodissa?
- Kuinka Tunnetila-paja vaikuttaa päiväkodin henkilökunnan käsitäisiin nykytaiteesta?

1.2 Opinnäytetyön raportin rakenne

Tässä johdannossa esiteltujen työskentelyn lähtökohtien sekä tutkimuskysymysten jälkeen avataan opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä: museopedagogiaa ja työpajaa museopedagogisena oppimistilanteena, taidekasvatusta osana varhaiskasvatusta sekä museopedagogiaa taidekasvatuksen osana. Varhaiskasvatuksen taidekasvatuksesta kerrottaessa avataan myös tutkimuksen kohderyhmän, 3–6-vuotiaiden lasten kuvallista kehitystä. Lisäksi avataan nykytaide-käsitettä sekä esitellään opinnäytetyön toimeksiantaja, Nykytaiteen museo Kiasma, keskittyen sen museopedagogiseen toimintaan sekä Helsingin varhaiskasvatusviraston ja Kiasman yhteistyön taustoihin ja sisältöön.

Tutkimuksen etenemisestä kerrotaan avaamalla laadullisen tutkimuksen periaatteita, perustelemalla aineiston keruussa hyödynnetyt tutkimusmenetelmät sekä kuvailemalla kerätty aineisto ja sen analysointimetodit. Lisäksi pohditaan tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. Kerätty aineisto sekä tutkimustulokset esitellään jaoteltuna tutkimuskysymysten kannalta loogisesti. Lopuksi esitetään yhteenveto tutkimustuloksista sekä pohditaan saatuja tutkimustuloksia laajemmassa mittakaavassa.

2 MUSEOPEDAGOGIA

Tässä luvussa esitellään museopedagogiaa käsitteenä sekä sille rinnasteisia termejä. Lisäksi esitellään museopedagogian tavoitteita ja museorakennuksen ulkopuolella tapahtuvaa museopedagogiaa. Lopuksi avataan työparajaa museopedagogisena oppimisympäristönä, sillä tässä opinnäytetyössä tutkimuksen kohteena on Nykytaiteen museo Kiasman taidetyöpaja.

2.1 Museopedagogia käsitteenä

Museopedagogian kansainväliset juuret ulottuvat kauas museoiden historiaan. Museoiden kasvatukselliset tavoitteet lisääntyivät merkittävästi 1800-luvulta alkaen ja pedagogian painotukset ovat vaihdelleet eri tavoin ajasta ja museosta riippuen. 1800-luvulla museoiden keskeisenä pedagogisena tehtävänä pidettiin kansanvalistusta, mutta 1900-luvun alussa painopiste siirtyi rajatumpiin tehtäviin ja kohderyhmiin, kuten koululaisille suunnattuun toimintaan, kokoelmien kartuttamiseen ja tutkimukseen. 1960-luvulta alkaen museot ovat suuntautuneet yhä enemmän ulospäin ja elävämpi museo on mahdollistanut myös monipuolisemman museopedagogisen toiminnan. 1970-luvulla museon opetuksellisiin tehtäviin erikoistunut henkilökunta alkoi yleistyä. Samalla vuosikymmenellä museo-opetus alkoi saada jalansijaa myös Suomessa. (Elo, Järnefelt, Kallio, Laine & Pohjanvirta 2004, 17–18.)

Nykyisin jo laki velvoittaa museot tarjoamaan pedagogista toimintaa. Museolaissa museon tehtävät määritellään seuraavasti:

Museotoiminnan tavoitteena on ylläpitää ja vahvistaa väestön ymmärrystä kulttuuristaan, historiastaan ja ympäristöstään. Museoiden tulee edistää kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevan tiedon saatavuutta tallentamalla ja säilyttämällä aineellista ja visuaalista kulttuuriperintöä tuleville sukupolville, harjoittamalla siihen liittyvää tutkimusta, opetusta ja tiedonvälitystä sekä näyttely- ja julkaisutoimintaa. (MuseoL 1:1 §.)

Myös kansainvälisen museoneuvosto ICOM:n (International Council of Museums) määritelmässä museosta mainitaan sen pedagoginen rooli. ICOM:n mukaan museo on

- - pysyvä, taloudellista hyötyä tavoittelematon, yhteiskuntaa ja sen kehitystä palveleva laitos, joka on avoinna yleisölle ja joka tutkimusta ja opetusta edistääkseen ja virkistystä tuottaakseen hankkii, säilyttää, tutkii, käyttää tiedonvälitykseen ja pitää näytteillä aineellisia todisteita ihmisestä ja hänen ympäristöstään (Museum Definition, 2007).

Tässä opinnäytetyössä käsitellään Nykytaiteen museo Kiasman museopedagogista toimintaa. Museopedagogia-käsitteellä viitataan opinnäytetyössä taidemuseoiden tarjoamaan museopedagogiseen toimintaan.

2.2 Museopedagogia, museopedagogiikka ja yleisötyö

Museopedagogialla tarkoitetaan museon tarjoamaa opetuksellista toimintaa, joka perinteisimmillään sisältää museonäyttelyihin ja -kokoelmiin liittyviä opastuksia sekä työpajoja. Lisäksi museon pedagoginen toiminta voi pitää sisällään äänioppaiden, seminaarien sekä muiden tapahtumien tuottamista, kävijäkyselyiden tekemistä, museotekstien kirjoittamista sekä sellaisia taidekasvatusprojekteja, jotka eivät suoraan liity museon ajankohtaiseen näyttelyohjelmistoon. Museopedagogia pyrkii tuottamaan jokaisen vierailijan museokokemuksesta mahdollisimman yksilöllisen, antoisan ja palkitsevan. (Haapalainen 2010b, 244–245.)

Museopedagogian kanssa rinnasteisesti käytetään usein termiä museopedagogiikka. Pedagogiikka määritellään yleisesti opetus- ja kasvatuskäytäntöjen perusteluiksi tai lähtökohdiksi. Tietoinen pedagogiikka käsittää näkemyksiä esimerkiksi ihmiskäsityksestä, oppimisteorioista, kehityspsykologiasta ja laajemmin yhteiskunnasta, arvoista ja moraalista. Pedagogiikalla voidaan viitata myös sekä opetuksen taustalla oleviin näkemyksiin että käytännön toimiin siinä missä pedagogia on lähellä didaktiikan käsitettä viitaten vain konkreettisiin opetustoimiin. (Malmisalo-Lensu & Mäkinen 2007, 295–297.) Toinen museopedagogian kanssa osin rinnastettu termi on museon yleisötyö. Museon pedagogisen työn nähdään yhä laajemmin liittyvän kokonaisvaltaisesti museon yleisösuhteeseen sekä rooliin yhteiskunnassa. Yleisötyö tarkastelee oppimiskokemuksen, erilaisten toimintamuotojen ja materiaalien sijaan museokokemusta laajemmin, kokonaisvaltaisena prosessina. Museopedagoginen yhdistys Pedaali ry määrittelee museopedagogisissa ohjeissaan museopedagogian tarkastelevan yleisön ja erilaisten kävijöiden lisäksi:

- - museota ja museokäyntiä kokonaisvaltaisesti, ei pelkää museon esittämän sisällön kannalta vaan kaikkea sitä, mitä kävijä kohtaa museossa – ja jopa museon ulkopuolella. (Missio n.d.)

Museopedagogia välittää tietoa, tukee museokävijän omaa kokemusta ja tulkintoja sekä avaa museota instituutiona, tilana ja paikkana. Yleisötyö pyrkii siihen, että museo täyttää mahdollisimman hyvin tehtävänsä niin oppimisympäristönä kuin kulttuurilaitoksena ja julkisena tilana. (Kaitavuori 2007, 286–287.)

Tämä opinnäytetyö käsittelee Nykytaiteen museo Kiasman taidepajaa, jota tarkastellaan varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Opinnäytetyössä museon opetuksellisiin tehtäviin viitataan termillä museopedagogia.

2.3 Museopedagogian tavoitteet

Museopedagogian tavoitteena on syventää museokokemusta ja tehdä jokaisen museokävijän vierailusta mahdollisimman antoisa. Museopedagogia pyrkii tarjoamaan oppimisen mahdollisuuksia museossa huomioiden eri-ikäiset, erilaisista taustoista tulevat ja eri tavoin havainnoivat ja oppivat ihmiset (Kaitavuori 2007, 286).

Museopedagogisen toiminnan alussa vallalla oli behavioristinen oppimiskäsitys. Museokävijät nähtiin yhtenäisenä, passiivisena joukkona, jolle taidemuseo siirsi tietoa. Nykyisin museopedagogian yksisuuntaisuutta on purettu monin tavoin. Yhteiskunnallisten rakenteiden ja oppimisprosessiin liittyvien käsitysten muuttuminen ovat tuoneet museoihin konstruktivistisen oppimiskäsityksen, jonka mukaan oppija vuorovaikutuksessa ympäristönsä ja aiempien kokemustensa kanssa rakentaa aktiivisesti uutta tietoa ja merkityksiä. Konstruktivismiin nojaava museopedagogia korostaa museovierailun sosiaalista ja luovaa puolta, toiminnallisuutta, moniaistisuutta, elämyksellisyyttä sekä vieraiden mahdollisuutta osallistua ja kommunikoida. Tavoitteena on kannustaa asiakasta toimimaan oman museovierailunsa yksilöllisenä toimijana ja tulkitsijana, käymään vuoropuheluita taitteen kanssa ja löytämään teosten yhteys omaan henkilökohtaiseen elämäänsä. (Malmisalo-Lensu & Mäkinen 2007, 297–306; Haapalainen 2010b, 244–250.)

Museopedagoginen toiminta kohdennetaan usein tietoisesti rajatuille yleisöille pyrkien huomioimaan kävijöiden yksilöllisyys ja ainutlaatuisuus. Jokaista kävijää ei voida tokikaan kohdella yksittäistapauksena, vaan yleisöt luokitellaan sellaisten piirteiden mukaan, joiden oletetaan heijastelevan heidän tarpeitaan. Tavanomaisia pedagogista toimintaa kohdennettaessa käytettyjä jakoja ovat esimerkiksi iän, elämäntilanteen – esimerkiksi opiskelijat ja perheelliset – ja maantieteellisen sijainnin – esimerkiksi turistit – perusteella tehdyt jaot. Toimintoja voidaan myös kohdentaa hyvin hetkellisesti määräytyvin perustein esimerkiksi työ- tai kaveriporukoille. Konkreettisinta huomiota toiminnan saavutettavuuden suunnittelussa vaativat niin sanotut erityisryhmät, joilla on erilaisia toimintakyvyn rajoitteita. Yleisöryhmiä rajattaessa on olennaista, ettei ryhmittelyä tehdä epäolennaisten seikkojen perusteella. Esimerkiksi liikuntavamma ei rajoita henkilön ymmärrystä, eikä etninen tausta useinkaan ole riittävä syy osallistua johonkin toimintaan. (Kaitavuori 2007, 289–292.)

Kun tarkastellaan museoiden tehtävää kulttuurisen pääoman siirtäjänä sukupolvelta toiselle, nousee erityisesti lapsille suunnattu museopedagogia tärkeään rooliin. Lapsiyleisön kautta museot voivat myös ottaa osaa tulevaisuuden kulttuurin muotoutumiseen. Kasvatustehtävän ohella museoilla on myös taloudellinen intressi tarjota lapsia palvelevaa toimintaa, sillä ne kasvattavat itselleen tulevaisuuden yleisöä. Lapsiyleisön museokäynnin taustalla on yleensä aikuinen, joko oma vanhempi tai päiväkotitai kouluryhmän opettaja. Vaikka toiminta suunnataankin lapsille, on olennaista huomioida, millaisia odotuksia ja toiveita lapsen kanssa museoon saapuvilla aikuisilla vierailusta on. (Kettunen 2010, 70–73).

2.4 Museopedagogiaa museon ulkopuolella

Aina museon tarjoama pedagoginen toiminta ei tapahdu museorakennuksessa. Kun museolla on vahva imago aktiivisena ja muuntautumiskykyisenä yleisönsä kohtaajana, myös museon seinien ulkopuolelle suuntautuvan toiminnan organisoiminen on helppoa. (Othman 2004, 85.) Toisaalta museon ulkopuolinen toiminta voi olla joissain tilanteissa myös ainoa tapa tarjota asiakkaille museopedagogista toimintaa. Aina museorakennuksessa ei ole välttämättä tilaa työpajalle ja joskus projektit voivat olla niin laajoja ja pitkäkestoisia, ettei niitä ole mahdollista toteuttaa ainakaan kokonaan museon tiloissa. Museoiden hyödyntämiä opetusmenetelmiä voidaan soveltaa hyvin myös koulu- ja päiväkotiympäristöissä. Opetuksesta voi vastata joko oma opettaja tai vieraileva museoammattilainen. (Forssell, Haapalainen, Hautio, Heikkinen, Kallio, Lamminen & Viherluoto 2004b, 119–126.)

Museon ulkopuolella tapahtuvasta pedagogisesta toiminnasta museopedagogiaa tekee se, että se nojaa samoihin peruseriaatteisiin kuin museossa-kin tapahtuva toiminta. Olennaista on, että toiminta perustuu myös museon ulkopuolella kokoelmiin, teoksiin ja niiden tutkimiseen. Museoilla on esimerkiksi lainakokoelmia, kiertonäyttelyitä, kuvasarjoja, opetusvideoita, tehtäväpaketteja ja verkkomateriaalia, joita museon ulkopuolella voidaan hyödyntää. Lainapalveluiden ohella on kokeiltu myös erilaisia liikkuvan museon muotoja. Esimerkiksi Nykytaiteen museo Kiasma aloitti vuonna 2003 kolmivuotisen Kiasman kiertokoulu -hankkeen, jossa taidepakettiauto kiersi kouluissa tarjoten yhdeksäsluokkalaisille toimintaa, joka lähestyi eri kouluaineita nykytaiteen kautta. Kiasman kiertokoulun kohderyhmänä olivat erityisesti koulut alueilla, joilta on pitkä matka tai muuten haastavaa päästä vierailemaan museoihin. (Forssell ym. 2004b, 119–126.)

2.5 Työpaja museopedagogisena oppimisympäristönä

Museoiden lisääntynyt tarve täyttää vierailijoiden tarpeet ja toiveet on lisännyt työpajatilojen ja työpajatoiminnan määrää museoissa. Työpajassa työskentely on konkreettinen muoto aktiiviselle museovierailulle ja museopedagogisesti ainutlaatuista toimintaa, jossa tiedon välittämisen sijaan oivallukset tapahtuvat kommunikaation sekä interaktiivisuuden kautta ja lähtökohtana on museovieras itse. (Othman 2004, 79–85.) Työpaja tarjoaa museovieraalle mahdollisuuden syventää museokokemusta tietoa ja taitoa yhdistämällä sekä löytää moniaistinen ja kokemuksellinen yhteys taideteosten ja oman elämänsä välille. Työpajassa toimimisen keskeisenä ajatuksena on tekemällä oppiminen, joka voi käytännössä olla konkreettista tekemistä, taiteellista luomista, vanhojen tekotapojen jäljittelyä tai esimerkiksi keskustelua vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Kaikkia toimintatapoja yhdistävänä tavoitteena on jonkin uuden luominen, oli tuloksena sitten teos tai ajatus. (Haapalainen 2010b, 248; Forssell ym. 2004b, 131–132.)

Oppimisen ohella työpajassa voidaan saavuttaa myös tekemisen terapeut- tinen ulottuvuus. Museossa kävijä voi matkustaa ajasta toiseen, ja työpajan toiminnallisuus tarjoaa mahdollisuuden paikantaa itsensä osana historial-

lista jatkumoa. Erityisesti nykyisessä, yksilöllisyyttä korostavassa yhteiskunnassamme tekemisen kautta koettu läsnä- ja olemassaolo ovat nousseet tärkeiksi piirteiksi. Työpajassa esimerkiksi taiteen tai käsityön luomisen kautta tarjoutuu tilaisuus kokea onnistumisen elämyksiä ja saada muilta positiivista huomiota, joka vaikuttaa oman minä-kuvan rakentumiseen. (Malmisalo-Lensu & Mäkinen 2007, 311–313.)

3 KUVATAIDEKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA

Tässä luvussa kerrotaan varhaiskasvatuksen piirissä tarjottavan kuvataidekasvatuksen lähtökohdista ja sisällöistä. Lisäksi esitellään lasten kuvallisen toiminnan kehitystä ja tutkimuksen kohderyhmänä olleiden 3–6-vuotiaiden lasten kuvallista toimintaa. Lopuksi esitellään museopedagogian yhtymäkohtia varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatukseen.

3.1 Kuvataidekasvatuksen lähtökohdat

Taidekasvatuksen kansainvälinen lähtökohta on YK:n Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus vuodelta 1948. Julistuksen mukaan jokaisella on oikeus nauttia taiteesta ja osallistua vapaasti yhteiskunnan sivistyselämään. Toisen vahvan kiinnostuksen muodostaa Lapsen oikeuksien sopimus, jonka Suomi on ratifioinut asetusperusteisesti vuonna 1991 sitoutuen siihen, että sopimukseen kirjattujen oikeuksien tulee toteutua jokaisen lapsen elämässä. Lapsen oikeuksien sopimuksessa on kolme ulottuvuutta, jotka vahvistavat myös taidekasvatuksen kannalta lapsen oikeutta kulttuurista nauttimiseen:

1. Lapsella on oikeus saada osuutensa yhteiskuntamme aineellisista voimavaroista.

Varhaiskasvatuksen yhteydessä tarjottu taidekasvatus on erityisasemassa yllä mainitun oikeuden toteuttajana, sillä niin alle kouluikäisille suunnattu taiteen perusopetusjärjestelmä kuin kulttuurihallinnon taideprojektit, kuten lasten kulttuurikeskusten Taikalamppu-verkoston toiminta ovat jakautuneet alueellisesti epätasaisesti eivätkä saavuta kaikkia lapsia. Taide- ja kulttuuritoimintaan osallistuminen nähdään yhtenä sosiaalisen tasa-arvon toteutumisen merkinä ja tasokas varhaiskasvatus voi tasoittaa elinolosuhteista aiheutuvaa eriarvoistumista ja taidekasvatuksen kautta tukea lapsen kehittymistä ja kulttuurista osallistumista.

2. Lapsella on oikeus ilmaista näkemyksensä itseään koskevilla asioilla ja oikeus ilmaista mielipiteensä esimerkiksi taiteen keinoin.

Taiteellisen toiminnan kautta lapsi voi tehdä näkyväksi itselleen merkityksellisiä asioita, tulkita maailmaa ja ottaa asioihin kantaa. Lapsen näkemysten huomioon ottaminen kehitystason luomat edellytykset huomioiden takaa lapselle oikeuden osallistua ja tulla kuulluksi.

3. Lapsella on oikeus huolenpitoon ja suojelluksi tulemiseen niin, että lähtökohtana on lapsen etu.

Median sisältöjen ja kaupallisen kulttuurin täyttämässä ympäristöissä lapsen oikeus turvallisuuteen korostuu. Kasvatusinstituutioiden tehtävänä on osoittaa vaihtoehtoja kulutuskulttuurille ja suojata lasta vaikuttamiselta, joka voi olla vaaraksi hänen terveydelleen tai ruumiilliselle, sosiaaliselle tai moraalille kehitykselleen. Taiteellisen toiminnan kautta lapsi saa valmiuksia toimia ympäristössään ja voi oppia ymmärtämään, kuinka media ja kulutuskulttuuri häneen vaikuttavat. (Rusanen ym. 2014, 20–21.)

Lisäksi Lapsen oikeuksien sopimuksen 31. artiklassa viitataan vielä suoremmin lapsen oikeuteen saada taidekasvatusta:

1. Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikätasonsa mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin.
2. Sopimusvaltiot kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin.

(Ruokonen, Rusanen & Välimäki 2009, 3.)

3.2 Kuvataidekasvatuksen sisällöt ja tavoitteet

Suomessa lasten kuvataiteellisen kasvatuksen kehyksenä varhaiskasvatuksessa on 1970-luvulta alkaen toiminut esteettisyys. Lasten päivähoitoa koskevassa laissa esitettiin vuonna 1973, että päivähoiton tulee yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä ja tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Vuonna 1980 päivähoiton kasvatustavoitekomitean mietintö tarkensi päivähoitolakia ja loi pohjan esteettisen kasvatuksen tavoitteille ja sisällölle. Kuvaamataito ja kuvallinen ilmaisu kuuluivat musiikin, liikunnan, draamallisen ilmaisun ja kirjallisuuden ohella esteettisen kasvatuksen sisältöalueisiin, jotka esteettisen kasvatuksen lisäksi tukivat myös kasvatuksen muita osa-alueita. Mietintö korosti kasvatuksen tehtävää kulttuuriperinnön siirtäjänä ja sen mukaan olennaista oli keskittää huomiota lasten tunnekokemuksiin ja toimintamahdollisuuksiin niin, että lapset myöhemmin kykenevät saamaan onnistumisen kokemuksia ja iloa eri taiteenlajeista. (Rusanen 2007, 84–88.)

Esteettisen kasvatuksen asemaa varhaiskasvatuksessa vahvisti vuonna 2003 julkaistu ja myöhemmin tarkistettu valtakunnallinen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -asiakirja sekä vuonna 2009 julkaistu Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa-julkaisu, jonka yhtenä tavoitteena oli syventää aiempaa asiakirjaa erityisesti esteettisen orientaation osalta. Varhaiskasvatuksen perusteet -julkaisun mukaan eri taiteen alueisiin liittyvä ilmaiseminen on leikkimisen, liikkumisen ja tutkimisen ohella lapselle ominainen

tapa toimia ja ajatella. Taiteellisen toiminnan kautta lapsella on mahdollisuus kokea esteettisessä maailmassa oppimisen iloa ja tehdä mielikuvi-
tusmaailmansa aistittavaksi. Esteettiset elämykset ja kokemukset ovat tu-
lostoa kokijan ja ympäristön aktiivisesta vuorovaikutuksesta. Lapsi nauttii
taiteellisesta ilmaisusta sekä yksin tehdessään että osallistuessaan yhteis-
ten tuotosten tekemiseen. Samalla lapsi kehittyy yksilönä ja ryhmän jäse-
nenä. Lapsuudessa saadut taiteelliset peruskokemukset toimivat pohjana
lapsen myöhemmille taidemielityksille ja valinnoille sekä hänen kult-
tuurisille mielityksilleen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005,
20–24; Rusanen 2007, 86–87; Ruokonen ym. 2009, 3; Rusanen ym. 2014,
26).

2000-luvulla taide on alettu nähdä kasvatuksessa yhä enemmän kulttuuri-
sena toimintana. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa -julkaisu jakaa var-
haiskasvatusikäisten kuvataidekasvatuksen neljään osa-alueeseen, jotka
ovat kuvataiteellinen ilmaisu, kuvataiteellinen kokeminen, ympäristön es-
teettinen ja kulttuurinen kokeminen ja median tarkastelu. Osa-alueiden ta-
voitteet antavat varhaiskasvatusikäiselle lapselle valmiuksia esi- ja al-
kuopetukseen, mutta tarjoavat lapselle myös keinoja häntä ympäröivän
maailman tarkasteluun. Lapsi nähdään taiteellisessa toiminnassa aktiivise-
na toimijana niin tekijän, teoksen, vastaanottajan kuin ympäröivän maail-
man kannalta ja taide nähdään tutkimuksellisenä toimintana leikin ohella.
(Rusanen 2007, 105–110; Rusanen 2009, 49.)

Kuvallisen toiminnan keskeisenä tavoitteena pidetään nykyisin luovuuden
kehittämistä. Luova ilmaisu nähdään keinona kehittää tunne-elämää ja it-
seymmärrystä sekä oppia toimimaan yhteisöllisessä vuorovaikutuksessa
muiden kanssa. Kuvataiteellinen toiminta pyrkii tarjoamaan lapselle elä-
myksiä, uusia näkökulmia sekä valmiuksia ympäristönsä havainnointiin,
kulttuuristen ilmiöiden kohtaamiseen ja ongelmanratkaisuun. Taiteen
kautta lapsella on mahdollisuus rakentaa identiteettiään, analysoida todellisuutta ja oppia uutta vuorovaikutuksessa, mikä perustelee taidekasvatuk-
sen merkitystä ja tarpeellisuutta varhaiskasvatusikäisen lapsen arjessa luo-
vuuden ja kasvun tukijana sekä suhteiden rakentajana ympäröivään maa-
ilmaan. (Rusanen 2007, 105–110; Rusanen 2009, 49; Rusanen ym. 2014,
30–31.)

3.3 Kuvallisen toiminnan kehittyminen

Aiemmin lapsen kuvallisen toiminnan kehittyminen nähtiin sisäsyntyise-
nä, ikään ja persoonallisuuteen sidottuna, niin sanottuna aitona luovuute-
na, jota on suojeltava ulkopuolisilta vaikutteilta. Nykynäkemykset lähes-
tyvät kuvallista kehitystä kulttuurin näkökulmasta ja osana sosiaalisen
toiminnan kehittymistä. (Räsänen 2008, 60–61.) Seuraavassa esitellään
neljä mallia, joiden avulla kuvallisen toiminnan kehittymistä voidaan tar-
kastella.

Lapsen kuvallista kehitystä kehitysvaiheiden kautta tarkasteltaessa hyö-
dynnetään yleisimmin itävaltalaisyyntyisen Viktor Lowenfieldin näke-
myksiä, jotka jäsentävät kehitysvaiheet olettamuksenaan kehityskulku,
jonka tuloksena lapsi oppii esittämään kokemuksiaan realistisesti. Kehi-

tysvaiheajattelun avulla voidaan kuvata sitä, mitä lapset tyypillisesti tekevät ja millaisia ovat lapsen taiteellisen toiminnan edellytykset yleisellä tasolla. On kuitenkin mahdotonta kehittää kaikkien kehitystä kaikissa olosuhteissa kuvaavaa mallia, sillä lasten kehitys ei kulje suoraviivaisesti. (Rusanen ym. 2014, 44–45.)

Taideteoreetikko Rudolf Arnheim on lähestynyt kuvallisen ilmaisun kehittymistä näkökulmasta, jossa taide nähdään tietämisen tapana ja kuvallinen kehittyminen kognitiivisen kasvun ilmaisijana. Arnheimin mukaan havaitseminen, näköhavainto on kuvallista toimintaa ja taiteen tekeminen ongelmanratkaisua, lapsi käsitteellistää asioita tehdessään havaintoja niistä ja uudelleen muuttaessaan ne taiteellisen ilmaisun kautta visuaalisiksi. Arnheimin näkemykset kuvallisen ilmaisun ja ajattelun yhteyksistä kyseenalaistavat ikään ja persoonallisuuteen sidotut näkemykset ja nostavat taiteen ja kuvat merkittäviksi välineiksi, joilla lapsi voi jäsentää kokemuksiaan. (Räsänen 2008, 75–77.)

Sosiokulttuurisen lähestymistavan näkökulmasta lapsen kuvallinen kehitys on vuorovaikutteinen prosessi ja lapsen tekemät kuvat sidoksissa hänen kiinnostuksenkohteisiinsa niissä sosiaalisissa ja kulttuurisissa puitteissa, jotka häntä ympäröivät. Lapsen kehitystä ohjaa vuorovaikutus ympäristön kanssa ja kuvallinen toiminta saa kulttuurisia vaikutteita visuaalisen kulttuurin ilmiöistä sekä muiden lasten ja kasvattajien kuvaus- ja toimintatavoista. Median teemojen sekä muiden lasten teosten toistaminen kuuluvat lapsen luonnolliseen, vuorovaikutteiseen kehitykseen. (Rusanen ym. 2007, 45.)

Kognitiivisuuden nojaavaa näkökulmaa tukee myös taidekasvatuksen historian tutkijan Arthur Eflandin kognitiivisen taideoppimisen teoria, jossa sosiokulttuuriset näkemykset integroituvat Arnheimin ajatuksiin kuvallisen ja kognitiivisen kasvun yhteydestä. Eflandin mukaan kuvallisen toiminnan kehittyminen ei perustu teoriasta johdettuihin esimerkkeihin, vaan on tilannekohtaista ja erityistapauksiin pohjautuvaa. Kuvallisen kasvatuksen tulisi olla sidottua yleisen kasvatuksen tavoitteisiin, jolloin kuvallisen ilmaisun kehityksen keskeiseksi mittariksi nousisi lapsen kyky hyödyntää taidetta sosiaalisen ja persoonallisen maailmansa rikastamiseen. (Räsänen 2008, 75–77.)

3.4 3–6-vuotias lapsi taiteellisena toimijana

Kiasman Tunnetila-taidepaja on suunnattu varhaiskasvatuksen piirissä oleville 3–6-vuotiaille lapsille, joten myös tämän opinnäytetyön viiteryhmänä ovat varhaiskasvatusikäisistä tarkemmin rajattuna joukkona 3–6-vuotiaat. Alle 3-vuotiaiden lasten kuvallinen toiminta on kokonaisvaltaista ja konkreettista. Työskentely on nopeatempoista ja kuvat syntyvät sattumanvaraisesti. Kolmannen ikävuoden saavutettuaan lapsi alkaa siirtyä havainnoimalla ja liikkumalla hankitusta tiedosta esittävään ajatteluun. Hän kiinnostuu säännönmukaisuudesta ja alkaa vähitellen esittää asioita tekemissään kuvissa tarkoituksellisesti. Lapsen toiminta on kuitenkin edelleen sidottu välittömään havaintoon ja vuorovaikutukseen ympäristön kanssa. Lapsen sosiaalisten taitojen kehittyminen on merkittävää kolmen ja kuu-

den ikävuoden välillä. Kiinnostus muiden toimintaa kohtaan ja taito matkia sitä mahdollistavat sosiaalisen oppimisen. Myös lapsen taito hahmottaa ja kuvata ympäristöään kehittyä. Lapsi tuottaa kuvia sekä kommunikoidakseen ympäristön kanssa että jäsentääkseen aistihavaintojaan. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 19–20, 54–56; Rusanen ym. 2014, 46–51.)

Mielikuvituksella on vahva rooli lapsen taiteellisessa työskentelyssä. Neljän ikävuoden saavuttanut lapsi kykenee muodostamaan sisäisiä mielikuvia ja jäljittelemään kuvissaan myös kohteita, jotka eivät ole läsnä. Lapsi käyttää joustavia ja muuttuvia kuvallisia symboleita kuvaamaan ympäristön asioita, kuten eläimiä, rakennuksia ja liikennevälineitä. Lapsen huomio kiinnittyy kokonaisuuden sijaan yksityiskohtiin ja hänellä saattaa myös olla erityisiä kiinnostuksen kohteita, jotka kiinnittävät huomion uusissa tilanteissa. Kuvallisessa toiminnassa lapsi saattaa kuvata kohteet epärealistisessa suhteessa toisiinsa ja esittää esimerkiksi itselleen merkitykselliset asiat liioiteltuina. Konkreettinen ja fyysinen toiminta ovat lapselle edelleen mieluisia ja tekemisen prosessi monesti lopputulosta merkityksellisempi. (Nurmi ym. 2006, 21, 49–50; Rusanen ym. 2014, 50–51.)

Taideteoksia tarkastellessaan alle kouluikäinen lapsi on avoin, utelias ja subjektiivinen. Lapsi on kiinnostunut kaikenlaisista ja kaikkien aikakausien teoksista ja tekee niistä monikerroksisia ja rikkaita havaintoja. Lapsen havainnot ovat hyvin konkreettisia. 3-vuotias lapsi kiinnittää huomiota esineiden ominaispiirteisiin ja niissä ilmeneviin eroihin. 4-vuotias osaa ilmaista paikkaa ja sijaintia osoittavia määreitä sekä joitakin vastakohtapareja. 5-vuotias vertailee asioita keskenään ja osaa kertoa yksityiskohtaisia havaintoja kuvista. Lapsen kannalta kiinnostava taideteos vetoaa hänen omiin kokemuksiinsa ja tunteisiinsa. Havainnoidessaan kuvaa lapsi tuo usein oman elämänsä mukaan katselutilanteeseen. (Nurmi ym. 2006, 42–43, 67; Rusanen ym. 2014, 152–153.)

3.5 Museopedagogia osana taidekasvatusta

Museoiden pedagogisen toiminnan voidaan nähdä vastaavan taidekasvatuksen yleisiä tavoitteita. Museovierailu tarjoaa tietoa ja elämyksiä oman taiteellisen työskentelyn virikkeeksi ja erityisesti työpajassa tapahtuva toiminta antaa museovieraalle mahdollisuuden tutkia ja kokea, mutta muuttua myös taiteen tekijäksi ja tehdä omia tulkintoja kokemastaan. (Othman 2004, 80.)

Museopedagogia liittyy Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa -julkaisun määrittelemistä kuvataidekasvatuksen sisällöistä kuvataiteellisen kokemisen osa-alueeseen. Kuvataiteellisessa kokemisessa lapsi saa mahdollisuuden vastaanottaa taidetta. Hän tutustuu kuvataiteilijan työhön tarkastelemalla taideteoksia museoissa ja näyttelyissä. Museossa alkuperäisteokset ovat nähtävissä luontevasti ja vaikuttavasti kulttuurisissa yhteyksissään. Teosten herättämistä ajatuksista keskusteleminen toimii hyvänä lähtökohdana lapsen omalle taiteelliselle työskentelylle. Keskustelun kautta lapsi oppii myös ilmaisemaan mieltymyksiään ja arvostuksiaan. Mikäli teosten tarkastelun ja keskustelemisen lisäksi museossa myös työskennellään ku-

vallisesti, museopedagogia kiinnittyy myös kuvataiteellisen ilmaisun osa-alueeseen. Taiteellisen ilmaisun kautta lapsi voi löytää yhteyden omien kokemustensa ja taideteoksen välille sekä antaa kokemuksilleen muodon ja jäsentää omia havaintojaan, tunteitaan ja ajatuksiaan. (Rusanen 2009, 49–50; Rusanen ym. 2014, 152–153.)

4 NYKYTAIDE JA NYKYTAITEEN MUSEO KIASMA

Tässä luvussa kerrotaan nykyaiteesta käsitteenä ja kuvataidekasvatuksen oppimisympäristönä. Lisäksi esitellään opinnäytetyön toimeksiantaja, Nykyaiteen museo Kiasma, Kiasman museopedagogista toimintaa sekä Kiasman ja Helsingin varhaiskasvatusviraston yhteistyön taustaa ja sisältöä.

4.1 Nykyaide käsitteenä ja oppimisympäristönä

Nykyaide-käsitettä käytetään monissa merkityksissä. Moni käsittää nykyaiteeksi kaiken 1900-luvulla syntyneen taiteen, mieltää käsitteen synonyymiksi modernismille ja viittaa sillä erityisesti muuhun kuin esittävään taiteeseen. Arkikielessä nykyaide-käsitettä käytetään usein taiteesta, jota on vaikea ymmärtää, jolloin käsitteen tarkoituksena on arvottaa taidetta. (Räsänen 2008, 24.) Tämä opinnäytetyö käsittelee Nykyaiteen museo Kiasman taidepajaa. Kiasma määrittää nykyaiteen kauden alkaneen 1960-luvulla ja kerää kokoelmiinsa teoksia taiteilijoilta, jotka ovat aloittaneet työskentelynsä 1960-luvulla tai sen jälkeen (Nykyaiteen sanasto n.d.). Tässä opinnäytetyössä nykyaide-käsitteellä viitataan Nykyaiteen museo Kiasman käsitykseen nykyaiteesta.

Nykyaide ammentaa tämän hetkisestä, meitä ympäröivästä todellisuudesta ja pyrkii sen realistiseen kuvaamiseen ja kommentoimiseen. Toimintatavat eivät ole nykyaiteessa vain taiteelle tyypillisiä, vaan esimerkiksi materiaalit ja paikat, joissa teokset ovat esillä, ovat usein arkisia (Sederholm 2007, 144). Nykyaideiteoksissa hyödynnetään sekä esittävää että käsitteellistä, esimerkiksi liikkeeseen tai sanoihin perustuvaa ilmaisua. Usein pelkkä havaintopohjainen tieto ei anna valmiuksia teoksen ymmärtämiseen, vaan haastaa katsojan pohtimaan. (Räsänen 2008, 24; 126.) Teosten ymmärtämisen haastavuus saa monet kokemaan nykyaiteen vieraaksi, oudoksi ja haastavaksi (Haapalainen 2010a, 85).

Nykyaide asettaa taidekasvatukselle uusia näkökulmia, sillä sen ilmaisu- ja toimintamuodot ovat kirjavat ja moninaiset. Esimerkiksi moniaistisuus, taiteidenvälisyys, intertekstuaalisuus, yhteisöllisyys ja toiminnallisuus ovat nykyaiteessa usein hyödynnettyjä toimintatapoja. Nykyaidekasvatuksessa yksittäisen taiteenlajin omaksumista keskeisemmäksi nousevat luova ajattelukyky, merkitysten tuottamisen sisäistäminen sekä taiteen sosiaalisten ja yhteiskunnallisten merkitysten ymmärtäminen. (Sederholm 2007, 144.) Nykyaidekasvatukselle tyypillinen piirre on, että kasvatettavan ääntä kuunnellaan mahdollisimman paljon. Taiteellinen toiminta nähdään itseilmaisuna, jonka onnistumisesta päättää tekijä itse. Kun taiteen

tekijä saa mahdollisuuden löytää onnistumisen kokemuksen ja ylpeyden tunteen tekemisestään, myös oma minä-kuva vankistuu ja yksilöllinen ajattelu painottuu. (Haapalainen 2010a, 84.)

Vaikka monella aikuisella on kynnyksiä nykytaiteen kohtaamiseen ja ymmärtämiseen, lapset harvoin suhtautuvat nykytaiteeseen epäillen. Lapsi tutustuu ympäristöönsä ja itseensä leikin kautta ja leikki tarjoaa myös taiteen tarkastelussa mahdollisuuden vapautua liiasta suorittamisesta. Taiteen tarkastelun leikillisyyttä ja yllättävyyttä tukevat nykytaiteessa yleistyneet osallistavan taiteen päämäärät. Osallistava taide pyrkii muokkaamaan perinteisiä taidekäsitteitä, joiden mukaan taide rajautuu selkeään valmiiseen teokseen tai tulkintaan muuttamalla katsojan roolin vastaanottajasta aktiiviseksi, taiteen tekemiseen osallistuvaksi toimijaksi. Nykytaidekasvatuksen ytimenä voidaan nähdä avoimuus erilaisille mahdollisuuksille, kyseenalaistamiselle, leikille ja kokeilulle. (Haapalainen 2010a, 85–88.)

4.2 Nykytaiteen museo Kiasma

Nykytaiteen museo Kiasma sijaitsee Helsingissä ja on Suomen ja lähialueiden johtava nykytaiteen museo. Kiasma on osa Suomen Kansallisgalleriaa (vuoteen 2013 asti Valtion taidemuseo), johon kuuluvat lisäksi Ateneumin taidemuseo ja Sinebrychoffin taidemuseo. Museolain ohella Kiasman tehtäviä määrittää laki Kansallisgalleriasta, jonka mukaan Kansallisgallerian tehtävänä on

- - huolehtia - - Kansallisgallerian kokoelman ylläpidosta ja kartuttamisesta, harjoittaa näyttelytoimintaa ja muuta taidemuseotoimintaa, osallistua taidemuseoalan asiantuntijana museoalan kehittämiseen sekä huolehtia muista sille laissa säädetyistä tai opetus- ja kulttuuriministeriön antamista tehtävistä. Tehtäviään hoitaessaan Kansallisgalleria vahvistaa kuvataiteen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. (KansallisgalleriaL 1:2 §.)

Kiasma avattiin vuonna 1998 jatkajaksi Ateneumissa vuodesta 1990 toimineelle Nykytaiteen museolle. (Karjalainen 2010, 226–233.) Kiasma järjestää näyttelyitä, kartuttaa kansallista nykytaiteen kokoelmaa sekä tuottaa esitystaiteen ohjelmistoa. Sen tavoitteena on tehdä nykytaidetta tunnetuksi mahdollisimman laajasti ja tarjota nykytaiteen kautta elämyksiä ja uusia näkökulmia. (Kiasma n.d.)

Kiasma kerää kokoelmiinsa teoksia taiteilijoilta, jotka ovat aloittaneet työskentelynsä 1960-luvulla tai sen jälkeen. Kansainvälisesti nykytaiteen historia ulottuu vielä varhaisempaan aikaan. Historiallisen perspektiivin huomioiminen sekä suomalaisen nykytaiteen asettaminen kansainväliseen kontekstiin on Kiasman näyttelyissä tärkeää. Taustojen kartoittaminen antaa avaimia nykyisyyden ymmärtämiselle ja laajentaa museon yleisökenttää. Näyttelyiden suunnittelemista ajaa pyrkimys toteuttaa näyttelyitä uusilla tavoilla ja tarjota katsojalle mahdollisuus olla aktiivinen toimija, joka saa tietoa, kokemuksia ja välineitä omaehtoiseen ajatteluun. Esimerkiksi erilaiset näyttelyihin luodut virtuaaliympäristöt tukevat katsojan aktiivista

osallistumista ja lisäävät museon saavutettavuutta. (Siitari 2010, 240–243.)

4.2.1 Museopedagogia Kiasmassa

Nykytaiteen museo Kiasman pedagogisen toiminnan taustalla vaikuttaa idea elinikäisestä oppimisesta ja erilaisista oppijoista. Pedagogista toimintaa on museon avaamisesta asti suunnattu kaikille ikäryhmille ja se on tavoitellut uusia yleisöjä. (Tervahartiala 2010, 78.) Kiasman museolehtori Tuija Rantalan (haastattelu 9.1.2015) mukaan monilla museokävijöillä on kynnyksiä nykytaiteen kohtaamiseen ja sen tulkitseminen koetaan haastavaksi. Kiasma etsii jatkuvasti uusia tapoja, joilla nykytaiteesta tehdään yhä saavutettavampaa ja pyrkii museopedagogian avulla rohkaisemaan kävijöitä omaan ajatteluun ja oman taidekokemuksensa arvostamiseen (Siitari 2010, 240–243).

Kiasman pedagoginen toiminta on monipuolista. Sekä vaihtuviin että koelmanäyttelyihin tarjotaan opastuksia. Perusopastusten lisäksi opastuksia voidaan räätälöidä kävijäryhmille erilaisten teemojen mukaan. Näyttelyihin liittyvissä työpajoissa opastaminen tapahtuu kävijöiden oman tekemisen kautta. Kiasmassa työpajoihin pääsevät osallistumaan kaiken ikäiset. Vapaa-ajallaan museossa vierailevien lisäksi pajoja järjestetään muun muassa koulu- ja päiväkotiryhmille, terapiaryhmille sekä eri alojen ammattilaisille. Opastamisen ja pajatyöskentelyn lisäksi yleisön museovierailua tuetaan monenlaisten tekstien muodossa. Näyttelytekstit, verkkomateriaali ja esimerkiksi sosiaalisen median kautta tehtävä viestintä sekä alaan liittyvät oppaat ja julkaisut tarjoavat yleisölle taustatietoa näyttelyistä ja koko nykytaiteen kentästä. Lisäksi Kiasma tarjoaa yleisölleen tuotantoja ja seminaareja näyttelyihin ja nykytaiteeseen liittyen. (T. Rantala, haastattelu 9.1.2015.)

4.2.2 Kiasman ja Helsingin varhaiskasvatusviraston yhteistyö

Kiasman pedagogisen toiminnan tavoitteena on palvella kaiken ikäisiä. Alle kouluikäisiä on lähestytty järjestämällä varhaiskasvatushenkilöstölle opettajainfoja, joiden tavoitteena on ollut kannustaa varhaiskasvattajia tuomaan ryhmänsä Kiasmaan myös ilman maksullista opastusta. Lisäksi on järjestetty alle kouluikäisille suunnattuja opastettuja Monsterierroksia sekä Taaperopajoja, joihin lapset ovat voineet osallistua perheidensä kanssa. Oman perheen kanssa museoon saapuu kuitenkin vain rajattu joukko lapsia ja Kiasma on pyrkinyt keksimään ratkaisuja, joiden avulla toimintaa voidaan tarjota yhä useammalle lapselle esimerkiksi varhaiskasvatuksen kautta. Toiveena ja tavoitteena on ollut myös tarjota toimintaa aiempia satunnaisia koulutuksia ja pajoja systemaattisemmin. (T. Rantala, haastattelu 9.1.2015.)

Vuonna 2014 Kiasma aloitti Helsingin varhaiskasvatusviraston kanssa kolmivuotisen yhteistyön, jonka tavoitteena on liittää nykytaide mielekkääksi osaksi 3–6-vuotiaiden varhaiskasvatusta, antaa varhaiskasvatushenkilöstölle hyvä yleiskäsitys nykytaiteesta ja sen soveltamisesta sekä li-

sätä museopedagogisten palveluiden saavutettavuutta päiväkodeissa. Yhteistyön aikana järjestetään lapsille suunnattuja taidetyöpajoja ja opastettuja kierroksia sekä varhaiskasvatushenkilöstön koulutuksia. Lisäksi tuotetaan opetusmateriaalia varhaiskasvatuksen käyttöön. Yhteistyön aluksi Kiasman Tunnetila-taidepaja teki pilottikäyntejä helsinkiläisiin päiväkoteihin marraskuussa 2014. Pilottikäyntien pohjalta paja hiottiin lopulliseen muotoonsa. Tammi- ja helmikuussa 2015 taidepaja oli tilattavissa helsinkiläisiin päiväkoteihin ja esimerkiksi leikkipuistojen tiloihin varhaiskasvatusviraston kautta. (Kiasman ja Helsingin varhaiskasvatusviraston yhteistyö 2014; T. Rantala, haastattelu 9.1.2015.)

4.2.3 Tunnetila-nykytaidepaja

Tunnetila-taidepaja on ensimmäinen Kiasman ja Helsingin varhaiskasvatusviraston kolmevuotisen yhteistyön aikana toteutettavista kolmesta työpajakokonaisuudesta. Taidepajan teemoina ovat värit ja tunteet ja niitä käsitellään valo- ja videotaiteen sekä värien avulla. Paja teki pilottikäyntejä marraskuussa 2014 ja tammi- ja helmikuussa 2015 se vieraili noin 120 helsinkiläisessä julkisessa päiväkodissa, joissa liki kaikissa pajaan osallistui kolme 15 hengen lapsiryhmää. (T. Rantala, haastattelu 9.1.2015.)

Lapsille suunnatun museotoiminnan suunnittelussa hyödynnetään Kiasmassa yleensä koulun tai päiväkodin opetussuunnitelmia, sillä toiminnan halutaan kiinnittyvän muuhun toimintaan koulussa tai päiväkodissa. Tunnetila-taidepajan tunne-teeman lähtökohtina toimivat varhaiskasvatussuunnitelma ja Helsingin varhaiskasvatusviraston näkökulmat asiaan. (T. Rantala, haastattelu 9.1.2015.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -julkaisu ja sitä taidekasvatuksen osalta tarkentava Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa -julkaisu nostavat esiin, että tunteiden ilmaiseminen ja käsitteleminen taiteellisen tekemisen kautta on lapsille luontevaa. Taiteellisen ilmaisun kautta lapsi voi kanavoida omaa tunnettaan, näyttää sen myös muille ja hyväksyvän vastaanoton kautta saada luottamusta omien tunteidensa, sekä positiivisten että negatiivisten, ilmaisemiseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 22, 28; Pusa 2009, 73)

Tunnetila-taidepajan kesto on noin 30 minuuttia. Paja koostuu kolmesta osiosta. Ensimmäisenä esitetään Risto-Pekka Blomin tunteita käsittelevä videoteos ”Mitä kuuluu” ja keskustellaan ryhmän kanssa tunteista ja väreistä. Toisessa osiossa rakennetaan yhteisöllisesti valoa loistavalle oravalle pesä erivärisiä pikkuvaloja ja harsoja hyödyntäen. Viimeisessä osiossa tehdään seinälle monivärisiä varjokuvia. (Tunnetila-taidepaja 2014.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerrotaan tutkimuksen etenemisestä. Aluksi esitellään laadullisen tutkimuksen teoriaa sekä tutkimuksessa käytetyt tutkimusmenetelmät ja perustellaan niihin liittyviä valintoja. Lisäksi esitellään kerätty aineisto ja sen analysoiminen sekä pohditaan tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä.

5.1 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyön aineiston keruu toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena tutkien otantaa taidetyöpajoihin osallistuneista päiväkodeista. Kuten taide- ja kulttuurialan tutkimukset usein, perustuu myös tähän opinnäytetyöhön kuuluva tutkimus tutkittavien henkilökohtaisiin käsityksiin ja kokemuksiin. Kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaisesti tutkimuksen tavoitteena on luonnehtia, kuvailla ja tulkita päiväkotien näkemyksiä taidepajaan liittyen ja hankkia evaluoivaa, arvioivaa tietoa, jonka pohjalta voidaan arvioida ovatko taidepajalle asetetut tavoitteet toteutuneet. Tutkimusmenetelminä hyödynnettiin laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti havainnointia ja haastattelua. (Anttila 2000, 64–65, 187–204.)

Tutkimuksen aineisto kerättiin neljässä helsinkiläisessä päiväkodissa, jotka osallistuivat Kiasman Tunnetila-taidepajaan vuoden 2015 tammi- ja helmikuussa. Tutkimukseen osallistuneet päiväkodit valikoitiin sattumanvaraisesti eripuolilta Helsinkiä. Jotta aineiston kerääminen päiväkodeissa oli mahdollista, haettiin tutkimuslupa Helsingin varhaiskasvatusvirastolta.

5.1.1 Havainnointi

Tutkimuksessa havainnoitiin päiväkodin lapsia taidetyöpajan aikana seuraten pajan mielekkyyttä lapsille. Menetelmänä havainnointi tarjoaa välitöntä tietoa toiminnasta ja käyttäytymisestä luonnollisessa ympäristössä ja sopii hyvin kvalitatiiviseen tutkimukseen. Havainnointi sopii hyvin tutkimusmenetelmäksi ryhmille, joiden on haastavaa ilmaista itseään kielellisesti esimerkiksi haastattelussa, tässä tapauksessa pienille lapsille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 208.)

Taidepajan mielekkyyttä arvioitiin havainnoimalla lasten aktiivisuutta ja innostusta osallistua toimintaan pajassa, sitä onko jokin toiminta pajassa lapsille liian haastavaa tai helppoa sekä sitä, nouseeko lasten kommentoissa esiin pajassa käsiteltyihin aiheisiin liittyvää pohdintaa ja oivalluksia. Havainnoinnin tukena käytettiin lomaketta (liite 2), johon oli kirjattu havainnoinnin kannalta olennaiset kysymykset.

Ennen taidepajoja havainnoinnin kohteena olevien lasten huoltajille toimitettiin Kiasman ja päiväkodin välityksellä tiedote (liite 1), jossa kerrottiin tutkimuksesta sekä pyydettiin lupa lasten havainnointiin. Lisäksi kerrottiin, ettei tutkimuksessa käytetä tietoa tai valokuvia, joista yksittäinen lapsi olisi mahdollista tunnistaa. Lapsen huoltajan mahdollinen kieltäytyminen tutkimusmateriaalin havainnoimalla ei vaikuttanut lapsen mahdollisuuteen osallistua työpajaan, vaan kyseisen lapsen pienryhmä olisi jätetty havainnoimatta. Yksikään huoltaja ei kieltänyt lapsensa havainnointia.

5.1.2 Teemahaastattelu

Havainnoinnin jälkeen aineiston keruuta jatkettiin keräämällä jokaisessa tutkimukseen osallistuneessa päiväkodissa tietoa yhdeltä lasten kanssa taidepajaan osallistuneelta päiväkodin henkilökunnan edustajalta teemahaas-

tatteluä käyttämällä. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jolle on ominaista, että haastattelija on määritellyt etukäteen haastattelun aikana käsiteltävät teemat, muttei suoraa muotoa tai tarkkaa järjestystä kysymyksille. Kysymysten avoin asettelu korostaa vuorovaikutusta ja nostaa tutkijan näkökulman sijaan keskeiseen asemaan haastateltavan asioille antamat merkitykset ja tulkinnat. Teemahaastattelu tuottaa paljon tutkimuskysymysten kannalta relevanttia tietoa, mutta jättää tilaa haastateltavalle ja rohkaisee kertomaan tarkoin muotoiltua kysymystä enemmän. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–58.)

Jokaista henkilökunnan edustajaa haastateltiin kahdesti, heti pajan jälkeen ja 2–5 viikkoa pajan jälkeen. Heti pajan jälkeen selvitettiin haastattelemalla henkilökunnan välittömät tunnelmat pajan mielekkyydestä ja sen tuottamista ideoista sekä kartoitettiin päiväkodin aiempaa kokemusta vastaavasta toiminnasta. 2–5 viikon kuluttua palattiin päiväkotiin haastattelemaan samoja henkilökunnan edustajia ja selvitettiin, onko taidepaja vaikuttanut henkilökunnan lapsille suunnittelemaan tai lasten oma-aloitteiseen toimintaan muutaman viikon aikana ja onko sen tiimoilta syntynyt pidemmän tähtäimen suunnitelmia. Lisäksi selvitettiin, onko taidepaja muuttanut henkilökunnan käsityksiä nykytaiteesta ja palattiin uudelleen jo ensimmäisellä haastattelukerralla läpi käytyihin teemoihin selvittäen, ovatko haastateltavien ajatukset niihin liittyen muuttuneet tai vahvistuneet. Haastatteluissa käytettiin apuna haastattelurunkoja (liite 3; liite 4), joihin oli kirjattu tutkimuskysymysten kannalta merkitykselliset teemat haastattelun tueksi.

5.2 Aineiston kuvaus ja analysointi

Tutkimuksen aineisto koostuu neljän Tunnetila-taidepajan aikana kerätystä havainnointimateriaalista sekä kahdeksasta Tunnetila-taidepajaan osallistuneen päiväkodin henkilökunnan edustajan haastattelusta. Kaikki haastatellut henkilöt toimivat päiväkodeissa lastentarhanopettajina ja heitä haastateltiin sekä heti taidepajan päätyttyä että 2–5 viikkoa taidepajan jälkeen. Haastateltavat henkilöt valikoituivat taidepajaan osallistuneista päiväkodin henkilökunnan edustajista. Kahdessa päiväkodissa haastateltava oli päätetty etukäteen ja kahdessa haastattelijan tiedusteltua asiasta taidepajan yhteydessä. Haastattelut kestivät 10 minuutista puoleen tuntiin ja ne äänitettiin ja litteroitiin jälkeenpäin. Yksi haastatteluista tehtiin puhelimitse, muut kasvokkain. Havainnointimateriaali kerättiin Tunnetila-taidepajan yhteydessä ja havainnointitilanteet kestivät noin 30–40 minuuttia. Havainnoinnin kohteena oli neljä 3–6-vuotiaista lapsista koostuvaa noin 15 lapsen ryhmää. Koska tavoitteena oli tutkia pajan mielekkyyttä varhaiskasvatuksikäisille, havainnoinnissa keskityttiin pääasiassa lapsiryhmään kokonaisuutena, mutta huomioitiin myös selkeät, tutkimuksen kannalta merkitykselliset yksilökohtaiset vaihtelut lasten toiminnassa.

Laadullisen tutkimuksen analysointi etenee tyypillisesti aineiston kuvaamista käytännön kokemuksista ja havainnoista yleiselle tasolle. Tässä tutkimuksessa aineisto perustuu tutkimuskysymyksiin nojaviin teemoihin ja aineisto on analysoitu niiden tarjoaman viitekehyksen mukaan. Puhtaaksi kirjoitetusta haastattelu- ja havaintoaineistosta on etsitty tutkimuskysy-

mysten kannalta relevantit asiat, jotka on yhdistelty luonteviksi asiakokonaisuuksiksi. Asiakokonaisuuksista on pyritty löytämään ja esitelty yleiset, useasti toistuvat teemat sekä erityiset, harvemmin mainitut asiat. Aineiston esittelyn ja analysoinnin päätteeksi on tehty yhteenveto, joka kokoaa aineistosta nousseet teemat yhteen vastaten tutkimuskysymykseen. Raportin pohdintaosuudessa saadut tutkimustulokset liitetään laajempaan taidekasvatuksen ja museopedagogian viitekehykseen. (Anttila 2000, 135–136; 372–373.)

5.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksessa on pyritty käyttämään taustatietoa, joka on mahdollisimman uutta ja tarjoaa tutkimuksen kannalta merkittävistä asioista tietoa monipuolisesti ja useista näkökulmista. Lähdekirjallisuus käsittää tutkimustuloksiin perustuvaa tietoa sekä erityisesti museopedagogian osalta runsaasti kokemukseen perustuvaa asiantuntijatietoa useista, toisiaan tukevista lähteistä.

Tutkimuksen haastattelujen vastausprosentti on 100. Kaikki suunnitellut haastattelut toteutettiin ja päiväkodeista oli haasteltavana sekä ensimmäisellä että toisella haastattelukerralla sama henkilö. Alkuperäinen suunnitelma oli järjestää toiset haastattelut 2–3 viikon kuluttua ensimmäisestä, mutta haastateltavien aikatauluista johtuen ensimmäisen ja toisen haastattelun välinen aikahaarukka piteni 2–5 viikkoon. Aineistosta ei kuitenkaan voida havaita, että haastattelujen välisen ajan vaihteluilla oli merkittävää vaikutusta haastateltavien vastauksiin. Aineistosta raportoidessa on kuitenkin mainittu, kuinka pitkä väli ensimmäisellä ja toisella haastattelulla kunkin päiväkodin kohdalla on.

Haastattelut äänitettiin ja äänitykset onnistuivat hyvin. Haastattelujen pohjana käytettiin teemahaastattelurunkoja (liite 3; liite 4), jotka varmistivat sen, että kaikkien haastateltavien kanssa käydään läpi samat aihealueet. Osa aihealueista käytiin läpi sekä ensimmäisessä että toisessa haastattelussa, joten toisessa haastattelussa oli mahdollisuus kysyä ensimmäistä haastattelua tarkentavia tai täydentäviä kysymyksiä. Lisäksi tämä tarjosi mahdollisuuden tarkastella haastattelutiedon luotettavuutta vertaamalla ensimmäisessä ja toisessa haastattelussa saatuja tuloksia. Haastateltavien vastaukset ensimmäisessä ja toisessa haastattelussa vastasivat pääosin toisiaan. Haastattelut litteroitiin haastattelupäivänä, jotta tilanne oli vielä selvästi muistissa.

Kaikilta tutkimusta varten havainnoitavien lasten huoltajilta saatiin tutkimussuostumus, joten kaikki tutkimusta varten suunnitellut havainnointi voitiin toteuttaa. Havainnoinnissa käytettiin apuna havainnointirunkoa (liite 2), jotta havainnointi keskittyi vain tutkimuskysymysten kannalta olennaisiin seikkoihin. Havainnoinnin tuottama aineisto kirjattiin puhtaaksi mahdollisimman pian samana päivänä kuin havainnointi tapahtui, kun tilanne oli vielä selvästi mielessä. Kaikissa tilanteissa havainnoijia oli yksi, mikä voidaan nähdä riittäväksi, sillä havainnointirunko ja havainnoitava tilanne olivat selkeitä. Tutkimusta varten haastatellut päiväkodin henkilökunnan edustajat olivat mukana havainnointitilanteessa ja haastatteluky-

symysten avulla myös heidän havaintonsa ovat osa aineistoa. Luotettavuutta lisää, että havainnoimalla kerätyn aineiston sisältö on pääosin linjassa haastateltujen henkilöiden havaintojen kanssa.

Haastattelutilanteissa aineiston luotettavuuteen on päiväkodin 2 kohdalla mahdollisesti vaikuttanut se, ettei haastateltavalla henkilöllä ollut kummankaan haastattelutilanteen ajaksi mahdollisuutta siirtyä rauhalliseen, häiriöttömään tilaan, vaan haastattelu tehtiin lapsiryhmän läsnä ollessa. Lisäksi päiväkodissa 2 ja päiväkodissa 4 ei ollut tutkijan pyynnöstä huolimatta valittu henkilökunnan keskuudesta haastateltavia henkilöitä etukäteen, mikä on mahdollisesti vaikuttanut äkkiseltään haastateltavaksi päätyneiden henkilöiden motivaatioon ja orientoitumiseen vastata kysymyksiin etenkin heti pajan jälkeen tehdyn haastattelun kohdalla. Verrattaessa kaikista neljästä päiväkodista kerätyn aineiston sisältöä, ei kuitenkaan selkeästi voida huomata, että vastaajat olisivat olleet vähemmän motivoituneita.

5.4 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuseettiset seikat huomioitiin kaikissa tutkimuksen teon vaiheissa. Tutkimusta varten haettiin tutkimuslupa Helsingin varhaiskasvatusvirastolta. Tutkimuslupa käsitti osion, jossa selvitettiin tutkimuksen eettisyyttä sen kohderyhmä huomioiden. Jotta tutkimushenkilöinä olleiden lasten ja päiväkotihenkilöstön anonymiteetti säilyy, raportissa ei mainita tutkimuskohteina olleiden päiväkotien, henkilökunnan edustajien eikä yksittäisten lasten nimiä. Lisäksi kaikille tutkimusta varten havainnoitujen lasten huoltajille toimitettiin kirjallinen tiedote ja tutkimussuostumuslomake (liite 1).

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan vuonna 2009 tekemän ja opetusministeriön vahvistaman ehdotuksen mukaan monet varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä tehtävät tutkimukset voidaan toteuttaa osana normaalia varhaiskasvatusyksikön työtä. Mikäli toimintayksikön johtaja arvioi, että tutkimus on instituution kannalta hyödyllinen, lasten huoltajilta ei tarvitse pyytää erillistä lupaa. Suomen lainsäädäntö ei yleispätevästi kerro, kuka saa päättää lapsen osallistumisesta tutkimukseen, mutta lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain mukaan lapsen huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi ja tässä tarkoituksessa hänellä on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja muista henkilökohtaisista asioista. Lisäksi lain mukaan huoltajan tulee keskustella ja huomioida lapsen mielipide lapsen henkilökohtaisiin asioihin liittyvissä päätöksissä, mikäli se lapsen ikään ja kehitystasoon nähden on mahdollista. (Nieminen 2010, 31–33, 40–41.)

Tätä tutkimusta varten päätettiin kerätä tutkimuslupa havainnoinnin kohteena olevien lasten huoltajilta, sillä tutkimus liittyy päiväkodin tavallisesta arjesta poikkeavaan toimintaan, päiväkodissa vierailevaan taidepajaan. Huoltajille jätettiin vastuu selvittää ja huomioida lasten mielipide tutkimukseen osallistumisesta, sillä 3–6-vuotiaiden kehitystaso vaihtelee ja parhaiten oman lapsensa ymmärrystason osaa arvioida huoltaja. Huoltajille toimitetussa tiedotteessa esiteltiin tutkimuksen taustat ja pyydettiin kirjallinen suostumus lapsen havainnointiin. Tiedotteessa myös kerrottiin, ettei tutkimuksessa käytetä lasten nimiä tai valokuvia ja että havainnoita-

vien anonymiteetti säilyy. Huoltajalla oli mahdollisuus myös kieltää lapsen havainnointi ilman, että sillä oli vaikutuksia lapsen mahdollisuuteen osallistuja taidepajaan. Päiväkodin henkilökuntaa tiedotettiin tutkimuksesta etukäteen Kiasmalle pajatilauksen yhteydessä ilmoitetun yhteyshenkilön välityksellä. Päiväkodeilla oli mahdollisuus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta. Haastateltavat henkilökunnan edustajat antoivat suullisesti oman suostumuksensa tutkimukseen.

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa Nykytaiteen museon Kiasmalle sekä Helsingin varhaiskasvatusvirastolle tietoa yhteistyöprojektin tavoitteiden saavuttamisesta. Tutkimuksen tavoite on jo itsessään eettisesti merkittävä, sillä se mahdollistaa varhaiskasvatukselle tarjottavan toiminnan kehittämisen paremmin päiväkotien tarpeita vastaavaksi.

Havainnointitilanteet etenivät havainnoitavan lapsiryhmän ja pajaohjaajan ehdoilla. Havainnoija sijoittui tilassa niin, että herätti mahdollisimman vähän huomiota, mutta näki kuitenkin koko havainnoitavan ryhmän esteettä. Taidepajaan kuului päiväkodin arjesta poikkeavaa rekvisiittaa ja vieras ohjaaja, jotka vaativat lapsilta paljon huomiota. Osassa tilanteista koettiin lasten keskittymiskyvyn kannalta edukkaammaksi jättää havainnoija esittelemättä, jottei lasten huomio kiinnity pajan toiminnasta häneen. Osassa tilanteista lapset puolestaan olivat selvästi kiinnostuneita havainnoijasta, jolloin hänet tarkoituksellisesti esiteltiin lyhyesti. Päiväkodin henkilökunnalle havainnoija esittäytyi ennen taidepajan alkua.

Haastattelutilanteet etenivät haastateltavan ja päiväkodin aikataulujen ehdoilla. Haastattelut olivat keskustelunomaisia ja etenivät luontevasti teemojen ja haastateltavan vastausten perusteella. Kaikki haastattelut äänitettiin ja äänitykseen pyydettiin haastateltavilta lupa. Haastattelut litteroitiin sanatakkasti, jotta haastateltavien oma ääni pysyi mukana ja kerrottu tieto saatiin tallennettua mahdollisimman tarkkaan.

6 TUNNETILA-NYKYTAIDEPAJAT PÄIVÄKODEISSA

Tässä luvussa esitellään päiväkodeissa kerätty aineisto jaoteltuna kolmen tutkimuskysymyksiä tukevan teeman alle. Luvussa kerrotaan taidepajan mielekkyydestä päiväkodeille, taidepajan päiväkotihenkilökunnalle tarjoamista ideoista sekä taidepajan vaikutuksista päiväkotihenkilökunnan käsitykseen nykytaiteesta.

Tutkimuksen kohteena oli neljä satunnaisesti valittua Tunnetila-taidepajaan tammi- ja helmikuussa 2015 osallistunutta helsinkiläistä julkista päiväkotia, joista havainnoitiin yhtä Tunnetila-pajaan osallistunutta noin 15 lapsen ryhmää sekä haastateltiin yhtä ryhmän kanssa pajaan osallistunutta henkilökunnan edustajaa. Tutkimuksen kohteena olleisiin päiväkoteihin viitataan raportissa nimillä päiväkoti 1, päiväkoti 2, päiväkoti 3 ja päiväkoti 4 ja haastateltuihin henkilökunnan edustajiin nimillä lastentarhanopettaja 1, lastentarhanopettaja 2, lastentarhanopettaja 3 ja lastentarhanopettaja 4 niin, että päiväkodin ja siellä haastatellun henkilökunnan edustajan perässä oleva numerot vastaavat toisiaan.

6.1 Taidepajan mielekkyys päiväkodeille

Tässä luvussa esitellään Tunnetila-taidepajan mielekkyyttä päiväkodeille sekä haastatteluaineiston että taidepajassa toimineita lapsia havainnoimalla kerätyn aineiston perusteella. Mielekkyyden mittarit määräytyivät tutkimusta tehdessä ja aineistoa analysoitaessa. Taidepajan mielekkyydestä kertoviksi asioiksi luetaan tässä tutkimuksessa lasten aktiivisuus pajassa toimimiseen ja pajan sisällön yhteys päiväkodin muuhun toimintaan, pajan toimintaympäristö, pajan kesto sekä päiväkodin halukkuus osallistua vastaavaan toimintaan uudelleen.

Kaikkien päiväkotien henkilökunta koki Tunnetila-pajan pääsääntöisesti mielekkääksi siihen osallistuneille lapsille ja havainnointiaineisto tuki henkilökunnan ajatuksia. Henkilökunta koki pajassa erityisen mielekkääksi tunne- ja väri-teemat, jotka tukivat päiväkodin muuta toimintaa, yhteisöllisen toiminnan pajan aikana sekä pajan tulemisen päiväkotiin. Kaikki neljä päiväkotia osallistuisivat erittäin mielellään vastaavaan pajaan uudelleenkin. Havainnointiaineiston perusteella lapsille mielekkäitä piirteitä pajassa olivat toiminnallisuus ja osallistavuus sekä värien ja valojen hyödyntäminen. Kehittämisehdotukset mielekkyyden suhteen liittyivät pajan keston, jota pidettiin kahdessa päiväkodeista liian lyhyenä ja kahdessa toivottiin, että lasten tekemiselle olisi varattu enemmän aikaa.

6.1.1 Lasten aktiivisuus ja pajan sisältö

Päiväkodin 1 havainnointiryhmän lapset olivat iältään 5- ja 6-vuotiaita. Lastentarhanopettajan 1 mukaan lapset osallistuivat pajaan innokkaasti ja tunne-teema tuki päiväkodin muuta toimintaa hyvin. Seinälle heijastettavien varjokuvien tekeminen oli hänen mielestään lapsille hieman haasteellista, mutta muutoin pajassa olisi voinut olla enemmänkin haastetta 5-6-vuotiaille. Pajan rekvisiitta oli lastentarhanopettajan 1 mukaan mielekästä. Hän koki erityisesti värivalot sekä videon, jonka äänimaailmaan lapset palasivat leikeissään pajan jälkeen, innostaviksi. Havainnointiaineiston mukaan lapsia pajassa innostivat erityisesti osallistavat kysymykset. Lapset olisivat halunneet kertoa omia ajatuksiaan etenkin videoon ja väreihin liittyen enemmän, kuin pajassa oli aikaa. Toiminnallisuuden, erityisesti värivalojen tutkimisen ja oravanpesän rakentamisen kautta, myös yhteisen keskustelun aikana hiljaisempina pysytelleet lapset innostuivat mukaan toimintaan. Yhdelle lapsista suomenkielisten ohjeiden ymmärtäminen tuotti hankaluuksia, mutta toiminnallisissa osuuksissa yhteisöllisesti toimittaessa hän pääsi hyvin toimintaan mukaan toisten lasten esimerkkiä seuraamalla.

Päiväkodin 2 havainnointiryhmän lapset olivat 4-vuotiaita. Lastentarhanopettajan 2 mielestä mielekkäintä pajassa oli toiminnallisuus ja salaperäisyys, se, ettei asioita käsitelty puhki vaan jätettiin lapsille pohdittavaksi. Hän kertoi myös, että tunne-teemaa oli käsitelty lasten kanssa aiemminkin päiväkodissa. Lastentarhanopettaja 2 kertoi, että lapset olivat pajan jälkeen keskusteltaessa maininneet mukavimmaksi osioksi seinälle heijastettavien varjokuvien tekemisen. Moni lapsi oli myös kertonut pajasta innolla vanhemmilleen. Havainnointiaineiston mukaan pajassa käsitellyt asiat akti-

voivat lapsia omatoimiseen pohdiskeluun etenkin videon kohdalla. Osa lapsista analysoi videota ääneen jo katselun aikana ja osa pohti videota yhteisissä keskusteluissa vielä, kun pajassa siirryttiin jo seuraavaan osioon. Muutaman lapsen oli hankalaa keskittyä yhteisten keskusteluhetkien aikana ja he käyttäytyivät levottomasti ja vilkuilivat päiväkodin henkilökuntaa. Toiminnallisemmissa osuuksissa myös levottomammat lapset olivat aktiivisesti mukana. Seinille heijastettavien varjokuvien tekeminen oli useimmille lapsille jo entuudestaan tuttua ja ehkä juuri sen vuoksi innosti heitä erityisen paljon.

Päiväkodin 3 havainnointiryhmän lapset olivat iältään 3- ja 4-vuotiaita. Lastentarhanopettaja 3 koki, että pajaan osallistuneet lapset olivat hyvin vaikuttuneita pajasta, sillä he kuuntelivat ja osallistuivat toimintaan keskityneemmin, kuin päiväkodin tavallisessa arjessa. Väri-teema oli hänen mielestään mielekäs ja tuki päiväkodin muuta toimintaa. Myös lapset palasivat pajan jälkeen käydyissä keskusteluissa nimenomaan värikkäisiin eläimiin. Lastentarhanopettajan 3 mukaan pajan kokonaisvaltaisuus, jämpäti kokonaisuus ja selkeät siirtymät osiosta toiseen tekivät pajasta mielekkään. Havainnointiaineiston mukaan lapset olivat pajassa motivoituneita ja erityisesti osallistavat kysymykset sekä eriväriset valot ja eläinhahmot innostivat lapsia. Pesän rakentaminen oravalle herätti lasten mielikuvituksen ja he alkoivat kertoa innokkaasti tarinaa oravasta. Hämärässä tilassa värikkäänä loistava oravanpesä teki lapsiin vaikutuksen: he huudahtelivat innoissaan pesän äärellä ja osa vilkuili sitä vielä seuraavaan pajan osioon siirryttäessään. Jotkin käsitteellisemmät kysymykset, kuten ”minkä väriinen jokin tunne on?”, olivat selvästi lapsille liian haastavia, sillä vain muutama lapsi yritti vastata kysymyksiin, mutta osan käytös muuttui selvästi kärsimättömäksi vastauksia pohdittaessa.

Päiväkodin 4 havainnointiryhmän lapset olivat esikouluikäisiä eli 6-vuotiaita. Lastentarhanopettajan 4 mielestä lapsille tuttujen teemojen, värien, valojen ja varjokuvien käsittely pajassa oli mielekäästä. Lisäksi hän koki mielekkääksi pajan toiminnallisuuden ja sen, että lapset pääsivät itse tekemään. Hän koki hyväksi myös sen, että pajan sisältö esiteltiin alussa ja että paja eteni selkeästi kohti loppuhuipennuksena tehtyjä varjokuvia. Havainnointiaineiston mukaan lapset toimivat pajassa innostuneesti ja erityisesti osallistavat kysymykset rohkaisivat lapsia kertomaan ja pohtimaan omia kokemuksiaan. Moni lapsi palasi keskusteluissa nousseisiin asioihin vielä pajan myöhemmissäkin vaiheissa. Oravanpesän rakentamisen aikana osa lapsista muuttui levottomaksi vuoroa odotellessaan. Kun valmista pesää väreine ja valoineen tarkasteltiin hämärässä huoneessa, lapset rauhoituivat uudelleen ja tarkastelivat pesää hiljaisina. Varjokuvien tekeminen motivoi lapsia, herätti kysymyksiä, innostusta ja jopa riehakkuutta. Moni lapsi kokeili varjokuvia seinälle heijastettaessa ohjattujen kuvien lisäksi omia variaatioitaan, eikä meinannut maltaa siirtyä sivuun, kun tuli seuraavan pienryhmän vuoro. Kun valot sytytettiin pajan päätteeksi, osa lapsista tarkasteli innolla varjoja, jotka kattovalot heijastivat lattiaan.

6.1.2 Toimintaympäristö

Lastentarhanopettajan 1 mukaan pajan vieraileminen päiväkodissa oli mielekäs tapa tehdä Kiasmaa lapsille tutuksi, kun lasten ei tarvinnut jännittää vieraassa ympäristössä olemista ja toimimista. Myös lastentarhanopettaja 2 piti pajan saapumista päiväkotiin mielekkäänä ja mukavana vaihteluna päiväkodin arkeen. Hän arvioi, että mikäli paja olisi järjestetty museossa, lasten innostus olisi painottunut jo jännittävään matkustamiseen eikä museolle ja toiminnalle siellä olisi riittänyt välttämättä innostusta.

Lastentarhanopettajan 3 mielestä pajan vieraileminen päiväkodissa oli hyvä asia ja helpotti pajaan osallistumista päiväkodin näkökulmasta, kun lapsiryhmän kanssa ei tarvinnut matkustaa museoon. Hän nosti positiivisena asiana esiin myös sen, että paja toteutui vaikka päiväkodissa olisi ollut henkilökuntavajausta. Hän arvioi, että lasten kannalta tuttu toimintaympäristö oli mukava, mutta, että lapset olisivat saattaneet olla vieraskoreampia vieraassa ympäristössä. Lastentarhanopettaja 3 totesi myös, että toisaalta museoon matkustaminen, julkisilla kulkuvälineillä liikkumisen harjoittelu ja kaupunkiin tutustuminen olisivat myös tukeneet päiväkodin tavoitteita.

Päiväkoti 4 on osallistunut aiemmin Kiasman tarjoamiin työpajoihin, jotka on järjestetty museossa. Lastentarhanopettaja 4 koki kuitenkin mielekkääksi myös sen, että paja tuli vierailemaan päiväkotiin, sillä näin saatiin päiväkotiin uudenlaista rekvisiittaa ja toimintaa, jota ei tavallisessa arjessa voida toteuttaa. Hän piti hyvänä puolena myös sitä, että paja toteutui vaikka päiväkodissa olisi ollut henkilökuntavajausta.

Kaikki haastatellut lastentarhanopettajat kertoivat, että päiväkodin olisi ollut mahdollista osallistua pajaan myös, mikäli se olisi järjestetty Kiasmassa. Lastentarhanopettaja 1 mainitsi, että lasten motivaatio jatkaa työskentelyä pajan tiimoilta on suuri ja hän veisi lapset mielellään Kiasmaan, mikäli siihen tarjoutuu mahdollisuus.

6.1.3 Pajan kesto

Lastentarhanopettajan 1 mukaan pajan mielekkyyttä 5–6-vuotiaille lapsille olisi lisännyt pajan pidempi kesto, joka olisi innostanut lapsia entisestään aiheeseen. Lastentarhanopettaja 2 toivoi, että lasten toimimiselle pajassa olisi annettu enemmän aikaa ja yksittäisen lapsen tekemiselle enemmän huomiota. Hän koki, että esimerkiksi oravan pesää rakennettaessa kaikki lapset ryntäsivät viemään omaa lamppuaan pesään, eikä yksittäisen lapsen annettu toimia rauhassa ja saada huomiota tekemisestään. Myös lastentarhanopettaja 4 toivoi, että lasten omalle toiminnalle olisi pajassa ollut enemmän aikaa. Hänen mielestään osa yhteiselle keskustelulle varatusta ajasta olisi voitu käyttää toimintaan. Lastentarhanopettajan 3 mielestä paja oli selkeä paketti, eikä hän kaivannut pajalle pidempää kestoja. Havainnointiaineiston mukaan lapset olisivat olleet kaikissa päiväkodeissa innokkaita jatkamaan toimintaa pajassa pidempään. Seinälle heijastettavien varjokuvien tekemistä ei olisi maltettu lopettaa missään neljästä päiväkodista. Lisäksi päiväkodissa 3 lapset olisivat halunneet rakentaa oravanpesää kauemmin.

6.1.4 Vastaavaan toimintaan osallistuminen jatkossa

Kaikki haastatellut lastentarhanopettajat kertoivat, että osallistuisivat lasten kanssa mielellään uudelleen vastaavanlaiseen pajaan. Kaikissa neljässä päiväkodissa pajaa oli käyty läpi ainakin siihen osallistuneen henkilökunnan kesken. Osassa päiväkoteja pajaan osallistunut henkilökunta oli myös kertonut pajasta muulle henkilökunnalle. Yleistunnelma pajasta oli henkilökunnan keskuudessa ollut kaikissa päiväkodeissa positiivinen ja vastaavanlaista toimintaa toivottiin päiväkodin arkeen enemmän.

Haastateltujen lastentarhanopettajien innostus osallistua vastaavanlaiseen toimintaan paistaa heidän haastatteluvastauksistaan:

Mä olen sitä mieltä, että kaikki, mitä tarjotaan lasten aistien ja kokemusmaailman herättämiseksi, niin ilman muuta, välittömästi! Otamme vastaan kaikki tarjoukset.

Lastentarhanopettaja 2

Pääsääntöisesti mulle jäi tosi hyvät fiilikset siitä ja tosi ihanaa, että tämmöistä on toteutettu, tosi kiva. Ihan mahtavaa, jos tällaista olisi lisääkin jossain vaiheessa, tosi hyvä juttu!

Lastentarhanopettaja 4

6.2 Taidepajan päiväkodeille tuottamat ideat

Tässä luvussa esitellään Tunnetila-taidepajan päiväkodin henkilökunnalle tuottamia ideoita. Ideat käsittävät päiväkotihenkilökunnan ajatuksia liittyen Tunnetila-pajassa käsiteltyjen teemojen jatkotyöstämiseen lasten kanssa sekä pajassa käytettyjen taiteenmuotojen hyödyntämiseen varhaiskasvatuksessa. Lisäksi esitellään päiväkotihenkilökunnan ideoita siitä, millä muilla tavoin nykytaidetta voitaisiin tarjota museosta varhaiskasvatusikäisille lapsille.

Kolmessa neljästä päiväkodissa oltiin heti taidepajan jälkeen innostuneita jatkamaan pajan teemojen työstämistä lasten kanssa. Kahdella haastatelluista oli heti ideoita jatkotyöstöön. Yhdessä päiväkodissa haastateltava ei ollut heti innoissaan jatkotyöskentelystä, muttei sulkenut sen mahdollisuutta pois. Toisella haastattelukerralla kaikissa neljässä päiväkodissa oli ajatuksia ja ideoita jatkotyöskentelyyn. Päiväkodeissa, joissa ideoita oli ollut heti pajan jälkeen, ideat olivat muovautuneet ja osittain muuttuneet. Yhdessä päiväkodissa jatkotyöstämistä oli jo ehditty tehdä, yhdessä päiväkodissa oli jatkotyöstölle hyvin selkeät suunnitelmat, jotka aiottiin toteuttaa mahdollisimman pian ja kahdessa päiväkodissa jatkotyöstö oli vielä suunnitteluasteella. Taidemuodot ja teemat, joita jatkotyöstössä hyödynnettiin tai aiottiin hyödyntää, vaihtelivat päiväkodeittain.

6.2.1 Käsiteltyjen teemojen jatkotyöstäminen

Lastentarhanopettaja 1 oli heti taidepajan jälkeen innokas katsomaan *Mitä kuuluu*-videon lasten kanssa uudelleen. Hän kaavaili, että videon tiimoilta voitaisiin jatkaa erilaisten tunteiden työstämistä ja mahdollisesti ottaa myös värejä mukaan työskentelyyn. Toinen haastattelu tehtiin viisi viikkoa taidepajan jälkeen. Lastentarhanopettaja 1 kertoi, että minkäänlaista jatkotyöskentelyä ei vielä ole ehditty päiväkodissa tehdä, lasten kanssa käytyjä keskusteluja lukuun ottamatta. Tarkoituksena on kuitenkin katsoa video uudelleen ja sen avulla muistella, mitä muuta Tunnetila-pajassa tehtiin. Värien sekoittaminen ja väri-illuusioiden luominen erivärisiä valoja hyödyntäen ovat myös asioita, joihin lastentarhanopettaja 1 haluaisi palata lasten kanssa. Hänen mukaansa ne eivät jääneet lasten mieleen yhtä hyvin, kuin muut pajassa tehdyt asiat.

Päiväkodissa 2 jatkotyöskentelyn mahdollisuutta ei suljettu pois, mutta lastentarhanopettajalla 2 ei heti pajan jälkeen ollut suurta innostusta tai ideoita työskentelylle. Hän kertoi, että esimerkiksi tunne-teemaa on käsitelty lasten kanssa päiväkodissa jo aiemmin. Toinen haastattelu tehtiin kaksi viikkoa taidepajan jälkeen. Lastentarhanopettaja 2 kertoi, että taidepajasta oli keskusteltu lasten kanssa ja sen lisäksi lapset olivat piirtäneet ja maalanneet pajaan liittyen. Tehtävänantona oli piirtää tai maalata asioita, joita pajasta on jäänyt mieleen. Lastentarhanopettaja 2 havaitsi, että lasten luodessa teoksiaan ideat muuttuivat, eikä työskentelyn lopputulos kaikilla liittynytään taidepajaan. Hän kertoi pitävänsä värejä hyvin kiinnostavana aiheena ja pohtineensa, voitaisiinko taidepajaan liittyen jatkaa työskentelyä vielä muutenkin, mutta konkreettisia suunnitelmia ei vielä ollut syntynyt.

Päiväkodissa 3 innostus taidepajan jatkotyöstämiseen heräsi heti pajan jälkeen. Lastentarhanopettajalla 3 ei ollut heti konkreettista ideaa toiminnalle, mutta hän arveli, että omanlainen lähestymistapa värien sekoittamiseen voisi innostaa lapsia. Toinen haastattelu tehtiin neljä viikkoa taidepajan jälkeen. Lastentarhanopettaja 3 kertoi olleensa pitkällä sairauslomalla, jonka vuoksi jatkotyöskentelyä pajan tiimoilta ei vielä ollut toteutettu. Hän kuitenkin kertoi miettineensä ahkerasti, kuinka pajaa voitaisiin päiväkodin toiminnassa hyödyntää ja esitteli suunnitelman, joka on tarkoitus toteuttaa lasten kanssa mahdollisimman pian. Lasten mieleen olivat taidepajassa erityisesti väriä vaihtavat valoeläimet, joten lastentarhanopettaja 3 oli valinnut eläimet, värit ja valon pohjaksi jatkosuunnitelmilleen.

Lastentarhanopettaja 4 innostui heti taidepajan jälkeen pajaohjaajan antamasta vinkistä lähteä lasten kanssa ulos tutkimaan liikenteen värivaloja ja varjoja. Toinen haastattelu tehtiin viisi viikkoa pajan jälkeen. Sekä päiväkodin henkilökuntaa että ryhmän lapsia oli ollut lähiviikkoina paljon pois päiväkodista, joten taidepajaa ei vielä ollut jatkotyöstetty. Lastentarhanopettaja 4 kertoi, että henkilökunnan kanssa on suunniteltu, että pajan teemoihin palattaisiin ainakin valojen ja varjojen osalta, mutta tarkempaa ajatusta toiminnasta ei vielä ollut.

6.2.2 Käytettyjen taidemuotojen hyödyntäminen päiväkodissa

Lastentarhanopettajaa 1 innosti heti taidepajan jälkeen *Mitä kuuluu* -videon hyödyntäminen lasten kanssa. Hän kertoi, että päiväkodissa on kannettava tietokone ja videotykki, joiden avulla videon katsominen onnistuu. Toisessa haastattelussa hän kertoi, ettei videoon ole voitu vielä palata tietoteknisten ongelmien vuoksi, mutta tarkoituksena on katsoa video uudelleen lasten kanssa heti, kun se on mahdollista. Pajassa käytetyt pienet eriväriset lamput olivat myös lastentarhanopettajan 1 mieleen. Hän haluaisi hankkia lampuja päiväkotiin ja kokee, että niitä voitaisiin siellä hyödyntää monessa yhteydessä.

Lastentarhanopettaja 2 kertoi, että hyödyntää ilmaisullisia harjoituksia lasten kanssa muutenkin ja että esimerkiksi tunne-teemaa on käsitelty päiväkodissa draaman keinoin jo aiemmin. Hän kertoi, että valon ja varjon tutkimiseen liittyen esimerkiksi varjoteatteri on hänelle menetelmänä tuttu, joten mahdollisuuksia ja osaamista pajassa käytettyjen taidemuotojen hyödyntämiseen päiväkodissa on.

Lastentarhanopettaja 3 esitteli tekemänsä valo- ja varjotaidetta hyödyntävän suunnitelman, joka on tarkoitus toteuttaa päiväkodissa mahdollisimman pian. Hän kertoi, että päiväkodissa on piirtoheitin ja erivärisiä kalvoja, joita hyödyntäen on tarkoitus heijastaa seinälle erivärisiä ”ympäristöjä”. Lisäksi päiväkodissa on jo valmiina pahvisia eläinten siluetteja, joita heijastettuihin ympäristöihin voidaan asettaa ja sitten tutkia. Hän kaavaili, että työskentelyä voitaisiin vielä jatkaa rakentamalla kiikarit, joiden avulla heijastuksesta voitaisiin tutkia vain yhtä eläintä kerrallaan. Jos lapset oikein innostuvat aiheesta, lastentarhanopettaja 3 haluaisi jatkaa toimintaa vielä saduttamalla lapsia eli kirjaamalla ylös lasten kertomia tarinoita eläinhahmoista.

Lastentarhanopettaja 4 koki, että valo- ja varjotaidetta voitaisiin hyödyntää päiväkodissa. Tunnetila-pajan ohjaajan antamasta vinkistä tarkastella erivärisiä valoja ja varjoja ulkona hän innostui kovasti, mutta sen lisäksi hänellä ei ollut vielä muita konkreettisia ajatuksia siitä, kuinka valojen ja varjojen parissa työskenneltäisiin.

6.2.3 Nykytaidetta varhaiskasvatusikäisille lapsille muilla tavoin

Kaksi haastateltavaa toivat päiväkodissa omatoimisesti toteutettavien ideoiden lisäksi esiin ideoita siitä, millä muilla tavoin nykytaidetta voitaisiin tarjota museosta varhaiskasvatusikäisille lapsille. Lastentarhanopettaja 2 on toiselta ammatiltaan näyttelijä ja kertoi työskennelleensä myös museossa. Hän ehdotti, että päiväkotiin voitaisiin tuoda taideteos, jonka ympärille lapset kutsuttaisiin. Teokseen tutustumista ohjaisi näyttelijä, joka alkaisi kertoa elehtien ja lapsia osallistaen, mitä hän taideteoksessa näkee ja loisi taideteokselle uuden elämän uudessa ympäristössä. Lastentarhanopettaja 3 kertoi opastaneensa lapsiryhmää museossa teosten ympärille rakennetun kehystarinan avulla. Kierroksella teoksia käytiin yksitellen läpi ja niitä elävöitettiin tarinallisuuden ja draaman keinoin.

6.3 Taidepajan vaikutukset haastateltavien käsitykseen nykytaiteesta ja sen hyödyntämisestä varhaiskasvatuksessa

Tässä luvussa esitellään Tunnetila-taidepajan vaikutuksia lastentarhanopettajien käsitykseen nykytaiteesta sekä heidän ajatuksiaan yleisellä tasolla nykytaiteen hyödyntämisestä varhaiskasvatuksessa. Taidepaja vaikutti lastentarhanopettajien käsitykseen nykytaiteesta positiivisesti, joko vahvistaen aiempaa käsitystä tai muuttaen sitä positiivisempaan suuntaan. Yleinen kokemus oli, ettei nykytaidetta tunneta varhaiskasvattajien keskuudessa hyvin. Lastentarhanopettajien kokemuksen mukaan taiteen ammattilaisten tarjoaman toiminnan lisäksi nykytaidetta voitaisiin tuoda varhaiskasvatukseen tehokkaasti päiväkotien työntekijöitä kouluttamalla.

Lastentarhanopettajan 1 mukaan taidepajan yhteisöllisyys ja valoilluusioiden tekeminen vahvistivat käsitystä siitä, että nykytaide on muutakin kuin seinällä roikkuvia tauluja. Hän arvioi, että nykytaidetta voitaisiin hyödyntää varhaiskasvatuksessa paljon nykyistä laajemmin, mutta kertoi, ettei nykytaidetta ja sen mahdollisuuksia tunneta hyvin varhaiskasvattajien keskuudessa. Lastentarhanopettajan 1 mielestä taiteen ammattilaisten järjestämä toiminta antaa päiväkodille paljon, mutta myös varhaiskasvattajien omaa tietoisuutta nykytaiteesta voitaisiin lisätä esimerkiksi koulutuksilla.

Lastentarhanopettaja 2 kertoi, että pajan yksinkertaisuus muutti hänen käsitystään nykytaiteesta. Hän kertoi oivaltaneensa, ettei toiminnan tarvitse olla monimutkaista, jotta siinä päästäisiin pintaa syvemmälle ja herätettäisiin lapsissa ajatuksia. Lastentarhanopettajan 2 mukaan nykytaidetta voitaisiin hyödyntää päiväkodissa laajemminkin. Hänellä on tunne, että lapsille suunnitellaan usein toimintaa ajatellen, etteivät he ymmärrä asioita, jollei niitä selitetä auki juurta jaksain. Nykytaiteen piirteistä erityisesti se, ettei taide ja sen ympärillä tapahtuva toiminta selitä liikaa itseään, on lastentarhanopettajan 2 mielestä arvokasta ja ajatusmallia voitaisiin hänen mielestään hyödyntää varhaiskasvatuksessa enemmän.

Lastentarhanopettaja 3 kertoi, että pajan toiminnallisuus ja osallistavuus muuttivat hänen käsitystään nykytaiteesta ja toivat ajatuksen, että nykytaidetta voitaisiin hyödyntää päiväkodissa laajemminkin. Hän kertoi oivaltaneensa, että nykytaiteen elementtejä voidaan yhdistää melkein mihin tahansa päiväkodissa tapahtuvaan toimintaan, esimerkiksi liikuntaan, käden taitoihin ja arjen taitojen opetteluun.

Lastentarhanopettajalle 4 Kiasma ja nykytaide olivat ennalta tuttuja ja hän kertoi osallistuneensa Kiasman koulutuksiin sekä vierailleensa monen lapsiryhmän kanssa museossa. Hän koki, että taidepaja vahvisti hänen aiemmin saamaansa käsitystä nykytaiteesta. Lastentarhanopettaja 4 arvioi, että harva varhaiskasvattaja on hänen laillaan perehtynyt nykytaiteeseen ja että monella vaikuttaa olevan kynnyksiä nykytaidetta kohtaan. Hän kertoi, että esimerkiksi koulutuksien kautta voitaisiin tarjota varhaiskasvattajille uusia ajatuksia nykytaiteesta ja innostaa heitä sen pariin. Lastentarhanopettajan 4 mielestä nykytaidetta voitaisiin hyödyntää varhaiskasvatuksessa paljon nykyistä enemmän. Esimerkiksi lasten vieminen museoon ja taideteoksista heränneiden kysymysten käsitteleminen sekä lasten ja kasvattajien yhtei-

nen pohtiminen olisivat hänen mukaansa hyviä keinoja hyödyntää nykytaidetta.

7 KUINKA KIASMAN TUNNETILA-TAIDEPAJA TUO NYKYTAIDETTA PÄIVÄKOTEIHIN?

Tässä luvussa esitetään yhteenveto siitä, kuinka Tunnetila-taidepaja tutkimustulosten perusteella tuo nykytaidetta päiväkoteihin. Tunnetila-taidepaja vastasi Kiasman ja Helsingin varhaiskasvatusviraston kolmivuotisen yhteistyön tavoitteeseen tuoda nykytaidetta luontevaksi osaksi varhaiskasvatusta. Taidepaja oli siihen osallistuneille lapsille mielekäs ja tuki päiväkodin muuta toimintaa. Pajaan oli helppo osallistua ja toimintaan sitoutua, kun paja tuli vierailulle päiväkotiin. Lisäksi paja tarjosi lastentarhanopettajille ideoita nykytaidelähtöisen toiminnan toteuttamiseen päiväkodissa ja vahvisti ja muutti positiiviseen suuntaan heidän käsityksiään nykytaiteesta ja sen hyödyntämisestä varhaiskasvatuksessa.

7.1 Taidepaja motivoi lapsia ja kiinnittyi muuhun toimintaan päiväkodissa

Kaikki neljä haastateltua lastentarhanopettajaa kokivat, että lapset olivat taidepajassa toimiessaan innostuneita ja motivoituneita. Havainnointiaineisto tuki lastentarhanopettajien havaintoja. Yksi lastentarhanopettaja toivoi, että 5-vuotiaille olisi ollut pajassa enemmän haastetta. Havainnointineiston mukaan suomenkielen ymmärtäminen tuotti ainakin yhdelle lapselle haasteita, mutta pajan toiminnallisuuden ja yhteisöllisen tekemisen ansiosta hän pystyi toimimaan pajassa ongelmattomasti. Lastentarhanopettajat kokivat, että pajan sisältö tuki päiväkodin muuta toimintaa. Erityisesti värien, valojen, varjojen ja tunteiden käsitteleminen koettiin mielekkääksi.

Kolme lastentarhanopettajaa toivoi, että paja olisi ollut kestoaltaan pidempi. He kokivat, että lasten toiminnalle olisi pidempikestoisessa pajassa jäänyt enemmän aikaa ja rauhaa, mikä olisi lisännyt lasten motivaatiota entisestään. Kaikki lastentarhanopettajat kertoivat osallistuvansa erittäin mielellään vastaavaan toimintaan uudelleen. Heidän kertomansa mukaan kokemukset taidepajasta olivat tutkimuksessa mukana olleiden päiväkotien henkilökunnan keskuudessa positiiviset ja innostuneet.

7.2 Taidepajaan osallistuminen ja sitoutuminen oli helppoa

Kaikki neljä haastateltua lastentarhanopettajaa pitivät siitä, että taidepaja toteutettiin päiväkodin tiloissa. Lasten kannalta koettiin hyväksi, että tutussa päiväkotiympäristössä huomio keskittyi pajassa toimimiseen sen sijaan että olisi tarvinnut hämmästellä uutta ympäristöä. Lisäksi arveltiin, että jos taidepaja olisi toteutettu museossa, jo matkustaminen museoon olisi ollut niin jännittävää, ettei lasten huomiota olisi riittänyt taidepajaan. Päiväkodin henkilökunnan kannalta taidepajaan osallistuminen oli helppoa, kun ei tarvinnut matkustaa lapsiryhmän kanssa. Lisäksi hyvänä puolena mainit-

tiin, että päiväkodissa vieraileva taidepaja toteutui vaikka päiväkodissa olisi ollut henkilökuntavajausta.

Kaikkien päiväkotien olisi ollut mahdollista matkustaa myös museoon, mikäli taidepaja olisi järjestetty siellä. Museoon matkustamisen ja kaupunkiin tutustumisen todettiin myös omalta osaltaan tukevan päiväkodin toimintaa. Yhdessä päiväkodissa heräsi taidepajan myötä innostusta lähteä lasten kanssa tutustumaan Kiasmaan ja yhdessä päiväkodissa Kiasmassa oli käyty aiemminkin ja vierailukäyntejä aiottiin jatkaa myös tulevaisuudessa.

7.3 Taidepaja tarjosi ideoita nykytaidelähtöiseen toimintaan

Kaikissa neljässä päiväkodissa syntyi ainakin alustavia ideoita taidepajan omatoimisesta jatkotyöstämisestä lasten kanssa. Yhdessä päiväkodissa jatkotyöstä oli tehty ennen toista haastattelua ja yhdessä suunnitelma jatkotyöstöön oli valmis ja se aiottiin toteuttaa mahdollisimman pian. Kahdessa päiväkodissa jatkotyöstöön oli intoa, mutta tarkkoja suunnitelmia ei ollut vielä tehty. Kahdessa päiväkodissa kerrottiin, että jatkotyöskentelyn aloittaminen oli viivästyttänyt henkilökunnan poissaolojen vuoksi ja yhdessä tietotekniikkaongelmien takia.

Taidepajan teemoista tunteet, eläimet, värit sekä valot ja varjot koettiin jatkotyöskentelyyn innostavina. Pajan aikana tutuksi tulleista taidemuodoista lastentarhanopettajat kokivat päiväkodissa helposti hyödynnettäviksi sekä videotaiteen että valotaiteen.

7.4 Taidepaja muutti ja vahvisti käsitystä nykytaiteesta ja sen hyödyntämisestä varhaiskasvatuksessa

Kolme haastatelluista lastentarhanopettajista koki, että taidepaja muutti heidän käsitystään nykytaiteesta positiivisempaan suuntaan. Uusiksi oivaluksiksi nykytaiteesta mainittiin taidepajan osallistavuus, yhteisöllisyys, toiminnallisuus, yksinkertaisuus, jolla saatiin aikaan vaikuttava lopputulos sekä se, että nykytaide voi olla muutakin kuin seinälle ripustettuja tauluja. Yksi haastatelluista lastentarhanopettajista tunsikin nykytaiteen kenttää ja Kiasman toimintaa ennalta hyvin ja koki, että taidepaja vahvisti hänen käsitystään nykytaiteesta.

Kaikkien neljän haastatellun mielestä nykytaidetta voitaisiin liittää laajemmin osaksi varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen kannalta edullisina piirteinä nykytaiteessa pidettiin mahdollisuutta yhdistää sitä melkein mihin tahansa toimintaan liikunnasta ja käsitöistä arkiaskareisiin sekä sitä, ettei taidetta ole tarpeen selittää lapsille ylhäältä päin, vaan sen herättämiä kysymyksiä voidaan pohtia yhdessä keskustellen ja jättää lapsille pohdittavaksi.

Ammattilaisen tarjoamaa taidepajaa pidettiin hyvänä tapana tehdä nykytaidetta tunnetuksi, mutta esiin nostettiin myös toiveita varhaiskasvatushenkilökunnan koulutuksista. Harva lastentarhanopettaja on perehtynyt

nykytaiteeseen ja koulutuksien kautta voitaisiin tarjota paitsi ideoita, myös muuttaa mahdollisesti kriittisiä käsityksiä nykytaiteeseen liittyen.

8 POHDINTA

8.1 Taidepaja käynnistää oppimisprosessin

Tutkimusta varten haastatellut lastentarhanopettajat nostivat yksimielisimmin ja selkeimmin Kiasman Tunnetila-taidepajan kehittämistä vaativaksi asiaksi pajan keston. Lastentarhanopettajat kokivat, että puolituntisen pajan aikana lasten toiminnalle jäi liian vähän aikaa ja että pidempi paja olisi innostanut lapset pajan teemoihin syvemmin. Myös havainnointimateriaalin mukaan lapset olisivat mieluusti jatkaneet toimintaa pajassa annettua aikaa pidempään. Kiasman museolehtori Tuija Rantala (haastattelu 9.1.2015) toteaa, että sellaisissa päiväkodeissa, joissa taidepajaan osallistuvat lapsiryhmät ovat 15 henkilön maksimikokoa pienempiä, paja on laadukkaampi. Lasten toiminnalle ja yhteiselle keskustelulle jää pienen ryhmän kanssa enemmän aikaa, mikä vähentää kiireen tuntua.

Tutkimustuloksiin sekä lähdekirjallisuuteen nojaten voidaan mielestäni Tunnetila-taidepajan lyhyestä kestopaivästä löytää myös positiivisia puolia. Museopedagogian taustalla vaikuttaa tänä päivänä vahvasti konstruktivistinen oppimiskäsitys. Konstruktivistinen museo-oppiminen lähtee oppijan omista kokemuksista, tunteista ja vuorovaikutuksesta ympäristön kanssa sen sijaan, että museon henkilökunta päättäisi, mitä museovieraan halutaan oppivan. (Levanto 2004, 56–62.) Museopedagogiassa taiteen tarkasteluun ja oivaltamiseen tarjotaan monia reittejä, joiden joukosta erilaiset asiakkaat voivat löytää itseään miellyttävät tavat käyttää museota. Valmiin näyttelyn tai koetun työpajan sijaan museo-oppimisen ydin on prosessissa, jonka museo käynnistää. (Haapalainen 2010, 248–250.) Päiväkotitai kouluryhmän kanssa tehdyn museovierailun tai työpajakokemuksen herättämiä ajatuksia ja kokemuksia on hyvä käydä jälkikäteen yhdessä ryhmässä läpi. Konstruktivistiseen oppimiseen kuuluu jatkuvuus, se, että uusi tieto sitoutetaan aiemmin opittuun ja siihen palataan myöhemmin uusissa konteksteissa. (Forssell ym. 2004, 143.)

Kiasman Tunnetila-paja herätti siihen osallistuneissa päiväkodeissa innostusta omatoimiseen nykyaikaiseen toimintaan. Voidaan siis sanoa, että taidepaja käynnisti päiväkodeissa prosessin, jossa pajan tarjoamaa tietoa sovelletaan ja sitoutetaan päiväkodin omaan toimintaan. Taidepaja antoi päiväkodeille mahdollisuuden nähdä esimerkkejä useammista tavoista hyödyntää video- ja valotaidetta lasten kanssa ja jätti päiväkodeille mahdollisuuden poimia käyttöön omaa toimintaansa tukeviksi kokemansa menetelmät. Kun lapsetkin saivat pajan aikana vain maistiaisia erilaisista taiteen tekemisen tavoista, sen sijaan, että olisivat toimineet niiden parissa kyllästymiseen asti, myös heille jäi todennäköisesti intoa ja halua jatkaa aiheen parissa myös päiväkodin omissa projekteissa.

Lastentarhanopettaja 2 arvosti pajassa erityisesti salaperäisyyttä sekä sitä, ettei paja selittänyt itseään liikaa ja jätti lapsille pohdittavaa. Pajan kesto oli varmasti osasyynä myös tähän kokemukseen. Kun aikaa asioiden käsittelemiselle ja lasten kysymyksille oli jonkin verran, muttei liikaa, lasten kommentit ruokkivat toisiaan ja jättivät mieliin varmasti paljon pohdittavaa. Parhaimmillaan näistä herännyt lasten ja päiväkotihenkilöstön yhteinen pohdinta voi myös toimia innostajana toiminnalle päiväkodissa.

Jäin miettimään, olisiko Tunnetila-taidepajan yhteydessä päiväkotihenkilöstölle voitu tarjota joitakin konkreettisia jatkotyöskentelyvinkkejä tukemaan pajan herättämää innostusta. Havaitsin, että päiväkodeissa tavallisen arjen pyörittäminen vaatii aikaa niin runsaasti, ettei erityisemmän toiminnan suunnitteleminen ja toteuttaminen ole helppoa. Tutkimusta varten haastatellut lastentarhanopettajat mainitsivat esimerkiksi henkilökuntavauhtauksen, oman sairasloman ja tietotekniset ongelmat syiksi, joiden vuoksi taidepajan innostamaa toimintaa ei ollut ehditty suunnitella tai sen toteuttaminen oli viivästynyt. Lastentarhanopettaja 4 koki taidepajan ohjaajan antaman jatkotyöskentelyvinkin innostavana ja toteuttamiskelpoisena. Todennäköisesti myös muissa päiväkodeissa olisi innostuttu vaikkapa vihkoesta, johon olisi koottu muutama Tunnetila-pajan toimintaa tukeva jatkotyöskentelyidea. Valmiit ideat toki söisivät ajatusta siitä, että päiväkotitoiminta soveltaa pajassa opittua omia tarpeitaan vastaavasti, mutta toisaalta ne madaltaisivat kynnystä jatkotyöskentelyyn ja mahdollistaisivat pajan herättämien kokemusten käsittelyn helposti päiväkotien kiireisessä arjessa.

8.2 Päiväkodissa vieraileva taidepaja lisää taiteen saavutettavuutta

Kiasman pyrkimyksenä on olla saavutettavissa ja tarjota museopedagogiaa kaikenikäisille. Tunnetila-taidepaja vei museopedagogiaa ulos museosta, lasten luo päiväkoteihin kohderyhmänään 3-6-vuotiaat lapset. Erityisesti Kiasmalla oli halua saavuttaa pienimmät, 3-vuotiaat lapset, joiden kanssa siirtyminen päiväkodista museoon on haastavinta. (T. Rantala, haastattelu 9.1.2015.) Kaikkien tutkimukseen osallistuneiden päiväkotien mielestä taidepajan vierailu päiväkodissa oli positiivista ja helpotti pajaan osallistumista. Kaikki päiväkodit mainitsivat, että pajaan olisi ollut mahdollista osallistua myös, mikäli se olisi järjestetty museossa, mutta silti vain kaksi lastentarhanopettajaa kertoi pajan jälkeen aikovansa viedä ryhmän museoon.

Uskon, että juuri taidepajan vieraileminen päiväkodeissa mahdollisti monelle lapselle mahdollisuuden osallistua siihen. Vaikka lastentarhanopettajien mukaan taidepajaan olisi teoriassa ollut mahdollista osallistua myös museossa, olisi se vaatinut erityistä motivaatiota kiireisen päiväkotiarjen keskellä ja varmasti osa pajaan osallistuneista päiväkodeista tai ainakin nuorempien 3-4-vuotiaiden lasten ryhmistä olisi jäänyt saavuttamatta.

Kiasman museolehtori Tuija Rantala (haastattelu 9.1.2015) toteaa, että usein ajatus viedä museopedagogiaa ulos museosta kaatuu siihen, ettei moni taideteos toimi kuvana, vaan vaatii läsnäoloa. Taidemuseossa teos on helposti aistittavissa aitona ja omana itsenään ja sen voima ja lumous ovat läsnä (Forsell ym. 2004, 96–97). Tunnetila-pajaa suunniteltaessa tiedossa

oli kuitenkin Risto-Pekka Blomin videotaideteos, joka soveltui kohderyhmälle ja oli helppo ottaa päiväkotiin mukaan. Videon oli myös tarkoitus toimia päiväkodin henkilökunnalle vihjeenä siitä, että taideteoksia on mahdollista tuoda päiväkotiin videotaideteen muodossa suhteellisen pienellä vaivalla.

Varhaiskasvatusta koskevien ohjeistojen mukaan kasvattajan yhtenä tehtävänä on kulttuuriperinnön välittäminen lapsille (Rusanen ym. 2014, 22). Haastatteluaineistosta päätellen taidepaja antoi lastentarhanopettajille oivalluksia siitä, ettei tavallisesta arjesta poikkeavaa taidetoimintaa varten tarvitse välttämättä lähteä pois päiväkodista. Lastentarhanopettaja 2 ja lastentarhanopettaja 4 mainitsivat positiivisena sen, että taidepaja toi päiväkodin arkeen tavallisuudesta poikkeavia elementtejä yksinkertaisella tavalla ja lastentarhanopettaja 1 aikoi katsoa videon lasten kanssa uudelleenkin. Ehkä näiden oivallusten myötä lastentarhanopettajat rohkaistuvat tarjoamaan päiväkotiympäristössä lapsille enemmänkin mahdollisuuksia kohdata taidetta ja kulttuuria ja sitä kautta lisäävät taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta.

Lapset saavuttava museopedagogia on museolle merkityksellistä paitsi siksi, että museolaki määrittää museon tehtäväksi kulttuuriperinnön siirtämisen sukupolvelta toiselle myös siksi, että ne kasvattavat itselleen tulevaisuuden yleisöä. Tutkimusten mukaan lapsena museoon tutustunut kokee siellä vierailemisen luontevaksi myös aikuisena. (Kettunen 2010, 70–72.) Lastentarhanopettaja 1, lastentarhanopettaja 2 ja lastentarhanopettaja 3 mainitsivat, että taidepajaan osallistuneet lapset olivat kertoneet pajasta myös vanhemmilleen, joista osa oli ollut asiasta hyvinkin innoissaan. On siis hyvinkin mahdollista, että Tunnetila-pajasta vaikuttuneen lapsen innostamana myös lapsen perhe suuntaa Kiasmaan ja saa kokemuksen nykytaiteesta.

8.3 Lopuksi

Tunnetila-taidepaja palveli selvästi sekä Kiasmaa että siihen osallistuneita päiväkoteja. Kiasma vankisti profiiliaan kaikenikäisten museona ja teki nykytaidetta tunnetuksi varhaiskasvatuksen kentällä. Pajaan osallistuneet päiväkodit saivat elämyksellisen toimintatuokion pajassa sekä innostusta ja oivalluksia nykytaiteen hyödyntämiseen varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuskentällä on tilaa taiteelle ja museopedagogialle. Kuten kaikki haastatellut lastentarhanopettajat miltei yhdestä suusta totesivat, tällaista toimintaa tarvitaan ehdottomasti lisää!

LÄHTEET

- Anttila, P. 2000. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta: Taito-, taide- ja muotoilualojen tutkimuksen työvälitteet. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Elo, P., Järnefelt, H., Kallio, K., Laine, M. & Pohjanvirta, M. 2004. II Perintö, identiteetti ja museo. Teoksessa Kallio, K. (toim.) Museo oppimisympäristönä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 8–21.
- Forssell, H., Kaukonen, M., Lamminen, M. & Mattila, M. 2004a. III Mikä on museo? Teoksessa Kallio, K. (toim.) Museo oppimisympäristönä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 22–39.
- Forssell, H., Haapalainen, R., Hautio, M., Heikkinen, R., Kallio, K., Lamminen, M. & Viherluoto, P. 2004b. V Museoympäristöt. Teoksessa Kallio, K. (toim.) Museo oppimisympäristönä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 80–147.
- Haapalainen, R. 2010a. 'Onnistuminen' itseisarvona vai vapaa kasvatus nykytaiteeseen? Teoksessa Koskinen, T., Mustonen, P. & Sariola, R. (toim.) Taidekasvatuksen Helsinki: Lasten ja nuorten taide- ja kulttuurikasvatus. Espoo: Multiprint Oy, 84–89.
- Haapalainen, R. 2010b. Taiteen ja yleisön palveluksessa: Näkökulmia Valtion Taidemuseon museopedagogiaan. Teoksessa Harju V. (toim.) Kulttuurin rakentaja: Valtion taidemuseo 1990-2010. Helsinki: ArtPrint Oy, 244–256.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Kaitavuori, K. 2007. Museo ja yleisö. Teoksessa Kinanen, P. (toim.) Museologia tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 279–293.
- KansallisgalleriaL 1:2 §. Laki Kansallisgalleriasta 889/2013. 13.12.2013. Viitattu 7.5.2015.
- Karjalainen, T. 2010. Nykytaiteen museosta Kiasmaksi – Paljon kokenut ja kokemuksia synnyttänyt. Teoksessa Harju, V. (toim.) Kulttuurin rakentaja: Valtion taidemuseo 1990-2010. Helsinki: ArtPrint Oy, 226–239.
- Kettunen, K. 2010. Oppia ikä kaikki! Lapset museossa. Teoksessa Koskinen, T., Mustonen, P. & Sariola, R. (toim.) Taidekasvatuksen Helsinki: Lasten ja nuorten taide- ja kulttuurikasvatus. Espoo: Multiprint Oy, 70–77.
- Kiasma. n.d. Kansallisgalleria. Viitattu 11.3.2015. <http://www.kiasma.fi/kiasma/>.

Kiasman ja Helsingin varhaiskasvatusviraston yhteistyö. 2014. Koulut ja päiväkodit. Nykytaiteen museo Kiasma. Viitattu 2.12.2014. <http://www.kiasma.fi/tule-meille/koulut-ja-paivakodit/kiasman-ja-helsingin-varhaiskasvatusviraston-yhteistyo/>

Levanto, M. 2004. Temppeleissä ja toreilla: oppimisesta taidemuseossa. Teoksessa Levanto, M. & Petterson, S. (toim.) Valistus/museopedagogiikka/oppiminen: Taidemuseo kohtaa yleisönsä. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino, 49–63.

Malmisalo-Lensu, A. & Mäkinen, M. 2007. Museo oppimisen paikkana. Teoksessa Kinanen, P. (toim.) Museologia tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 295–318.

Missio. n.d. Museopedagoginen yhdistys Pedaali ry. Viitattu 25.3.2015. <http://pedaali.fi/sites/default/files/tiedostot/Missio.pdf>

MuseoL 1:1 §. 11.11.2005. Museolaki 729/1992. 3.8.1992. Viitattu 27.3.2015. [https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920729?search\[type\]=pika&search\[pika\]=museolaki](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920729?search[type]=pika&search[pika]=museolaki)

Museum Definition 2007. The Vision. ICOM International Council of Museums. Viitattu 11.12.2014. <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/>

Nieminen, L. 2010. Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 101. Helsinki: Yliopistopaino, 25–42.

Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Porvoo: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Nykytaiteen sanasto. n.d. Kokoelmat. Kansallisgalleria. Viitattu 27.4.2015. <http://www.kiasma.fi/kokoelmat/nykytaiteen-sanasto/>.

Ojanen, J. 2011. Eläimellistä menoa! Museopedagogiikan ja kokemuksellisen taideoppimisen soveltaminen varhaiskasvatusikäisille lapsille. Opinnäytetyö. Ohjaustoiminnan koulutusohjelma. Hämeen ammattikorkeakoulu.

Othman, E. 2004. Museon sydämessä: ajatuksia työpajatyöskentelystä taidemuseossa. Teoksessa Levanto, M. & Petterson, S. (toim.) Valistus/museopedagogiikka/oppiminen: Taidemuseo kohtaa yleisönsä. Hämeenlinna: Karisto Oy:n kirjapaino, 77–87.

Pusa, T. 2009. Taide kestää elämän – taiteen terapeuttisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A. (toim.) Taideksvatus varhaiskasvatuksessa: Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Opas 3. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Rantala, T. 2015. Museolehtori. Nykytaiteenmuseo Kiasma. Haastattelu 9.1.2015. Haastatteliija Verna Kirsi.

Relander, T. 2002. Matkalla nykytaiteen maailmaan: Taidekasvatus ja museopedagogiikka osana varhaiskasvatusta. Opinnäytetyö. Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan koulutusohjelma. Diakoniammattikorkeakoulu.

Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A. 2009. Saatteeksi. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A. (toim.) Taideksvatus varhaiskasvatuksessa: Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Opas 3. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Rusanen, S. 2007. Taidekasvattajaksi varhaiskasvatukseen. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Rusanen, S. 2009. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A. (toim.) Taideksvatus varhaiskasvatuksessa: Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Opas 3. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Rusanen, S., Kuusela, M., Rintakorpi, K. & Torkki, K. 2014. Musta tuntuu punaiselta: Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Riika: Livonia Print.

Räsänen, M. 2008. Kuvakulttuurit ja integroiva taideopetus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sederholm, H. 2007. Taidekasvatus – samassa rytmissä elämän kanssa. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) Taide keskellä elämää. Nykytaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 143–149.

Siitari, P. 2010. Kiasman näyttelytoiminnan visiot. Teoksessa Harju, V. (toim.) Kulttuurin rakentaja: Valtion taidemuseo 1990-2010. Helsinki: ArtPrint Oy, 240–243.

Tervahartiala, M. 2010. Tehdään yhdessä -työpajat. Teoksessa Koskinen, T., Mustonen, P. & Sariola, R. (toim.) Taidekasvatuksen Helsinki: Lasten ja nuorten taide- ja kulttuurikasvatus. Espoo: Multiprint Oy, 78–83.

Tunnetila-taidepaja. 2014. Opettajan ohje. Kiasma.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

TIEDOTE PÄIVÄKODIN VANHEMMILLE KOSKIEN KIASMAN
NYKYTAIDEPAJAAN LIITTYVÄÄ TUTKIMUSTA

Hei!

Olen Verna Kirsi, ohjaustoiminnan artemiopiiskelija Hämeen ammattikorkeakoulusta. Teen kevään 2015 aikana opinnäytetyönäni tutkimuksen liittyen Kiasman ja Helsingin varhaiskasvatusviraston päiväkodeille tarjoamiin Tunnetila-taidepajoihin. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, vastaavatko taidetyöpajat Kiasman ja varhaiskasvatusviraston yhteistyön tavoitteeseen tuoda nykyaide mielekkääksi osaksi varhaiskasvatusta. Kerään aineistoa havainnoimalla lasten toimintaa työpajassa sekä haastatteleamalla päiväkodin henkilökuntaa.

Tunnetila-taidepaja vierailee lapsenne päiväkodissa XX.XX. ja kerään pajan aikana tutkimusaineistoa havainnoimalla lasten toimintaa. Tutkimuksessa ei käytetä havainnoitavien lasten nimiä eikä valokuvia ja tutkittavien anonyymiteetti säilyy.

Toivon, että palautatte oheisen tutkimussuostumuslomakkeen päiväkotiin XX.XX. mennessä. Havainnoinnin kieltäminen ei vaikuta lapsenne mahdollisuuteen osallistua taidepajaan.

Kiitos yhteistyöstä,
Verna Kirsi

Tutkimussuostumus

Lapsen nimi: _____

- saa havainnoida XX.XX. Kiasman Tunnetila-taidepajan yhteydessä taidepajaan liittyvää tutkimusta varten.
- EI saa havainnoida XX.XX. Kiasman Tunnetila-taidepajan yhteydessä taidepajaan liittyvää tutkimusta varten.

Huoltajan allekirjoitus: _____

HAVAINNOINTIPOHJA

Kiasman Tunnetila-taidepajaan osallistuvan päiväkotiryhmän havainnointiin

Päiväkoti:

Ryhmän lapsimäärä:

Päivämäärä:

Kuinka hyvin lapset seuraavat pajan ohjaajaa ja osallistuvat toimintaan?

Onko pajassa jokin osio, joka ei innosta lapsia?

Onko yksittäisiä lapsia, jotka eivät innostu pajasta tai jostakin sen osasta?

Nouseeko lasten keskinäisissä tai ohjaajan kanssa käymissä keskusteluissa esiin pajassa käsiteltyjen asioiden yhteyksiä omaan elämäänsä?

Kertovatko lapset tehneensä vastaavaa toimintaa aiemmin?

Onko jokin toiminta lapsille liian haastavaa tai liian helppoa?

HAASTATTELUPOHJA

Päiväkodin henkilökunnan haastattelu heti Kiasman Tunnetila-pajan jälkeen

Päiväkoti:

Haastateltavien lukumäärä:

Päivämäärä:

Taustatietoja

- Ryhmän lasten ikähaarukka
- Onko päiväkotia osallistunut vastaavaan (taidepaja tms.) toimintaan aikaisemmin?
 - > Millaiseen?
- Valmistauduttiinko lasten kanssa pajaan etukäteen? Miten?

Pajan mielekkyys

- Yleistunnelma pajasta
 - > positiivinen vai negatiivinen kokemus? Miksi?
- Mielekkyys päiväkodin henkilökunnalle
 - > Tukiko paja päiväkodin muuta toimintaa? Miten?
- Mielekkyys lapsille
 - > Vaikuttiko paja lapsille mielekkäältä?
 - > Huomasiko henkilökunta lasten (yksittäisen tai ryhmän) käytöksessä, innostuksessa tms. muutoksia normaaliin päiväkodin arkeen verrattuna? Millaisia?
 - > Vaikuttiko jokin toiminta lapsille liian haastavalta tai helpolta? Mikä? Miksi?
- Mielipide siitä, että paja tuli päiväkotiin verrattuna siihen, että ryhmä olisi mennyt museoon
 - > Olisivatko voineet myös matkustaa museoon vai jättäneet osallistumatta?

Pajan tuottamat ideat

- > Tuottiko paja heti ideoita nykytaidetoiminnan toteuttamiseen omaloitteisesti päiväkodissa? Millaisia?
- > Tuottiko paja innostusta jatkaa värejä, valoja ja varjoja tai tunteita -teemojen käsittelyä päiväkodissa? Miten?

Toisen haastattelupäivämäärän sopiminen!

HAASTATTELUPOHJA

Päiväkodin henkilökunnan haastattelu 2–5 viikkoa Kiasman Tunnetila-pajan jälkeen

Päiväkoti:

Päivämäärä:

Pajan mielekkyys

-Mitä pajasta on mielessä näin muutama viikkoa sen jälkeen?

-Oliko paja mielekäs päiväkodille ja osallistuneille lapsille? Miksi?

>Mitä mieltä olitte siitä, että paja tuli vierailemaan päiväkotiin (vrt. siihen että olisitte menneet museoon)?

>Mitä mieltä pajan rekvisiitasta (esim. oliko sopivasti, tarjosiko inspiraatiota)?

>Seurasiko pajasta jotain negatiivista tai positiivista esim. lasten käytössä? Mitä?

-Osallistutteko mahdollisuuden tullessa myös uudelleen vastaavaan toimintaan?

Pajan tuottamat ideat

-Käsittelittekö pajaa jälkikäteen lasten kanssa, joko yhteisesti tai yksittäisten lasten kanssa keskustellen?

>Millaisia ajatuksia nousi?

-Käsittelittekö pajaa jälkikäteen henkilökunnan kanssa?

>Millaisia ajatuksia nousi?

-Ovatko pajan teemat (värit, valot, tunteet) tai pajassa tehty toiminta nousseet esille päiväkodin arjessa kuluneiden 2-3 viikon aikana

>henkilökunnan suunnittelemassa toiminnassa? Miten?

>lasten oma-aloitteisessa toiminnassa tai keskusteluissa? Miten?

>Jos ei: Jäikö täysin irralliseksi muusta toiminnasta?

-Onko paja tiimoilta syntynyt suunnitelmia tai pajalla ollut vaikutuksia pidemmän tähtäimen toimintaan? Millaisia?

Nykytaide osana varhaiskasvatusta

-Muuttiko tai vahvistiko paja omaa käsitystäsi siitä, mitä nykytaide on/voi olla? Miten?

-Kiasman ja Helsingin varhaiskasvatusviraston yhteistyön ja sitä kautta Tunnetila-pajan tarkoituksena on osaltaan tuoda nykytaidetta mielekkääksi osaksi varhaiskasvatusta. Koitko, että näin tapahtui?

>Koetko, että nykytaidetta voidaan hyödyntää osana päiväkodin taidekasvatusta?

>Koetko, että päiväkodin henkilökunnalla on osaamista hyödyntää nykytaidetta vai vaatiiko taiteen ammattilaisen?

>Millä muilla tavoilla nykytaidetta voitaisiin museoista, kulttuurikeskuksesta ym. tuoda osaksi varhaiskasvatusta, tarjota käyttöönne? Millaiseen muuhun toimintaan osallistuisitte mieleusti?